

Izvannastavne aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Negotić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:084647>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije, nastavnički smjer (dvopredmetni)

Ivana Negotić

Izvannastavne aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj
županiji

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije, nastavnički smjer (dvopredmetni)
Izvanastavne aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji
Diplomski rad

Student/ica:

Ivana Negotić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Ana Pejdo

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivana Negotić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Izvannastavne aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 17. listopada 2019.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

NASLOV RADA

Izvanastavne aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji

IME I PREZIME

Ivana Negotić

IZVADAK

Cilj je rada utvrditi zastupljenost geografskih sadržaja u izvanastavnim aktivnostima koje se provode u osnovnim i srednjim školama Splitsko-dalmatinske županije te ukazati na njihovu važnost kao strukturiranog načina provođenja slobodnog vremena učenika. Za potrebe rada provedeno je istraživanje na Županijskom stručnom vijeću održanom u srpnju 2019. pri čemu je anketnim ispitivanjem obuhvaćeno 68 učitelja i nastavnika geografije. Analizom dobivenih rezultata utvrđeno je stanje zastupljenosti geografskih sadržaja unutar postojećih izvanastavnih aktivnosti, faktori koji utječu na izbor izvanastavnih aktivnosti, način njihovog provođenja kao i stavovi nastavnika geografije o ovoj tematici. Uočeni su problemi vezani za provedbu izvanastavnih aktivnosti, ali i postojanje mogućnosti i prostora za poboljšanje postojećeg stanja.

63 stranice, 17 grafičkih priloga, 10 tablica, 25 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: izvanastavne aktivnosti, geografija, škola, slobodno vrijeme

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Ana Pejdo

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Ana Pejdo

prof. dr. sc. Željka Šiljković

doc. dr. sc. Jadranka Brkić-Vejmelka

Rad prihvaćen: Listopad, 2019. Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska.

University of Zadar

Graduation Thesis

Department of Geography

TITLE

Extracurricular activities in Geography in Split-Dalmatia County

NAME AND SURNAME

Ivana Negotić

ABSTRACT

The aim of this thesis is to ascertain the presence of geography-related topics in extracurricular activities in primary and secondary schools in Split-Dalmatia County and to highlight the importance of extracurricular activities as structured leisure time for pupils. For the purposes of this, a qualitative survey was conducted with 68 teachers of geography at the county teacher's council in July 2019. Data was collected on the current presence of geography-related topics within existing extracurricular activities, factors determining the choice of a particular extracurricular activity, methods of implementation of extracurricular activities and the attitudes of geography teachers towards this topic. The survey found difficulties in implementing geography-related extracurricular activities, but also highlighted possibilities for improvement of the current status quo.

63 pages, 17 figures, 10 tables, 25 references; original in Croatian

Keywords: extracurricular activities, geography, school, leisure

Supervisor: Ana Pejdo, PhD, Associate Professor

Reviewers: Ana Pejdo, PhD, Associate Professor

Željka Šiljković, PhD, Professor

Jadranka Brkić-Vejmelka, PhD, Assistant Professor

Thesis Accepted: October, 2019. Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia

Sadržaj

1.	Uvod	7
2.	Objekt, cilj i svrha istraživanja	8
3.	Metodologija istraživanja	8
4.	Prethodna istraživanja	9
5.	Uloga škole u suvremenom društvu	11
6.	Slobodno vrijeme	12
6. 1.	Pojmovno određenje slobodnog vremena	12
6. 2.	Slobodno vrijeme djece i mladih u suvremenom društvu kao „prostor“ razvijanja vrijednosti	14
7.	Izvanastavne aktivnosti	15
7. 1.	Zakonska osnova i područja realizacije izvanastavnih aktivnosti	17
8.	Ljudski resursi u nastavi geografije Splitsko-dalmatinske županije	18
9.	Zastupljenost izvanastavnih aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji	26
9. 1.	Stavovi nastavnika o izvanastavnim aktivnostima u nastavi geografije	32
10.	Rasprava	42
11.	Mogućnosti koje geografija pruža u provođenju izvanastavnih aktivnosti	45
12.	Zaključak	49
13.	Sažetak	51
14.	Summary	52
15.	Literatura	53
16.	Izvori	55
17.	Popis slika	56
18.	Popis tablica	57
19.	Prilozi	58

1. Uvod

U hrvatskome školskom sustavu stručno-pedagoški interes uvelike je usmjeren na unutaručioničku nastavu. Izvannastavne aktivnosti komplementaran su oblik nastave i značajan dio odgojno-obrazovnog rada i kao takve bi se trebale i promatrati i provoditi. Budući da je škola odgojno-obrazovna ustanova koja svojim radom i djelovanjem izravno i neizravno utječe na sve aspekte razvoja pojedinca-učenika, učenje i školski rad ne bi se trebali ograničavati na četiri zida učionice, već težiti proširenju na izvannastavne aktivnosti koje nude drukčiji, bogat i vrijedan sadržaj koji može oplemeniti učionički rad. U tom kontekstu, pojmovi *slobodno vrijeme* i *izvannastavne aktivnosti* usko su povezani.

Slobodno je vrijeme bitna i neizostavna tema u životu svakoga čovjeka – od dana kada započne s obrazovanjem pa sve do umirovljenja, vrijeme svakog pojedinca dijeli se na vrijeme ispunjeno obvezama (prvo školovanje, zatim odlazak na posao te niz drugih obaveza koje izvršava tijekom dana) i vrijeme bez obaveza, odnosno *slobodno vrijeme*. Današnje doba i ubrzani stil života pred pojedinca stavlja težak zadatak – da slobodno vrijeme iskoristi i za odmor, i za zabavu i za osobni razvoj. Pritom škola kao odgojno-obrazovna ustanova treba usmjeriti djecu i mlade da ovladaju svojim slobodnim vremenom na najbolji mogući način te da u njemu razvijaju svoj puni potencijal – s ciljem razvoja kognitivnih sposobnosti i društvenih vrijednosti.

Prostor koji otvara takve mogućnosti upravo su izvannastavne aktivnosti koje povoljno utječu na razvoj odgovornih pojedinaca. Naime, kroz aktivnosti za koje su učenici intrinzično motivirani i koje su odabrane na temelju njihovih vlastitih aspiracija, u kojima su nesputani i neopterećeni ocjenom i uspjehom, moguće je kvalitetno ostvariti odgojno-obrazovne ciljeve.

Cilj je ovoga diplomskoga rada proučiti i utvrditi zastupljenost izvannastavnih aktivnosti u nastavi geografije, kao i zastupljenost geografskih sadržaja u izvannastavnim aktivnostima koje se provode u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Krajnja svrha rada jest ukazati na nužnost postojanja izvannastavnih geografskih sadržaja u školama koji bi potencijalno doprinijeli kvaliteti nastave geografije, ali i osobnom razvoju svakog učenika tijekom procesa poučavanja.

2. Objekt, cilj i svrha istraživanja

Objekt istraživanja ovoga rada jesu geografske izvannastavne aktivnosti u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Cilj rada bio je ispitati i analizirati zastupljenost geografskih izvannastavnih aktivnosti u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji, te stavove učitelja/nastavnika o važnosti i komparativnim prednostima izvannastavnih aktivnosti. Svrha diplomskog rada i pripadajućeg istraživanja jest potaknuti svijest o nužnosti i potrebi učenja geografskih sadržaja na aktivan i istraživački način, čime će se povećati kvaliteta učenja i razumijevanja nastavnih sadržaja te doprinijeti osobnom razvoju učenika.

U svrhu ispitivanja postavljenih ciljeva postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Geografski sadržaji nisu dovoljno zastupljeni u postojećim izvannastavnim aktivnostima u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

H2: Izvannastavne aktivnosti s geografskim sadržajima u većoj su mjeri zastupljene u osnovnim nego u srednjim školama Splitsko-dalmatinske županije.

H3: Nastavnici geografije prepoznaju važnost izvannastavnih aktivnosti.

H4: Nastavnici geografije spremni su dodatno se educirati za provođenje izvannastavnih aktivnosti.

3. Metodologija istraživanja

U procesu izrade ovog diplomskog rada prvo se pristupilo proučavanju i prikupljanju postojeće literature i internetskih izvora o izvannastavnim aktivnostima. Proučeni su pravilnici i dokumenti koji se odnose na redovnu nastavu geografije kao i provođenje izvannastavnih aktivnosti: *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2012), *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 68/2018), *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006) te *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (NN 7/2019). Kompiliranje navedenih izvora čini teorijski okvir rada.

Za potrebe istraživanja ovoga rada izrađen je anketni upitnik koji je podijeljen u tri dijela. Prvi dio sadrži pitanja koja se odnose na sociodemografske podatke o ispitanicima, odnosno na ljudske resurse. U drugome se dijelu utvrđuju zastupljenost izvannastavnih aktivnosti u pojedinim školama, faktori koji utječu na izbor izvannastavnih aktivnosti, način biranja voditelja izvannastavnih aktivnosti te iskustva učitelja/nastavnika u njihovoj provedbi. Treći dio čini 17 tvrdnji koncipiranih po Likertovoj ljestvici koje se odnose na stavove o izvannastavnim aktivnostima u nastavi geografije. Dio pitanja preuzet je ili modificiran prema istraživanju *Stavovi učitelja o kvaliteti izvannastavnih aktivnosti i potrebnim kompetencijama za vođenje* (Mlinarević, Brust Nemet, 2010). Kontaktiran je Ured državne uprave u Splitu gdje su dobiveni potrebni podaci o mreži osnovnih i srednjih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji. U dogovoru s voditeljima županijskih stručnih vijeća učitelja i nastavnika geografije preciziran je način provođenja istraživanja ovog rada. Anketno ispitivanje provedeno je 10. i 11. srpnja 2019. godine u Osnovnoj školi Bol u Splitu, gdje je održano Županijsko stručno vijeće učitelja/nastavnika geografije.

Nakon provedenog anketnog ispitivanja uslijedila je obrada podataka na temelju koje su izrađene tablice i grafički prikazi pomoću programa Statistica 64 i Microsoft Office Excel 2010. Pri analizi i interpretaciji dobivenih podataka korištene su deskriptivna i kauzalna metoda.

4. Prethodna istraživanja

O slobodnom vremenu u kontekstu odgoja i obrazovanja postoje brojna istraživanja. U Hrvatskoj su provedena istraživanja o izvannastavnim aktivnostima u području tjelesne i zdravstvene kulture, glazbene kulture i u svezi s poticanjem i razvoja stvaralaštva kod učenika (Valjan Vukić, 2016 prema Previšić, 1987; Findak i Stella, 1985; Vidulin-Orbanić, 2008), dok su se strana istraživanja (Darling, Caldwell, Smith, 2005; Fredericks i Eccles, 2003; Barber i sur., 2003) bavila time kako izvannastavne aktivnosti utječu na cjelokupni učenikov razvoj, socijalne vještine, školski uspjeh, ali i na prevenciju poremećaja u ponašanju (Valjan Vukić, 2016).

Violeta Valjan Vukić (2016) u svom istraživanju koje je provela u devet škola na području Zadarske i Šibensko-kninske županije ispituje koliko su učenici sudjelovali u slobodnim aktivnostima, o kojim se aktivnostima radi te njihovu motivaciju za sudjelovanje. Osim toga ispitanici su ocjenjivali koliko su zadovoljni odnosom s vršnjacima i voditeljem aktivnosti.

O samoj temi napisano je nekoliko knjiga među kojima je *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu* (2012) autorica Vesnice Mlinarević i Maje Brust Nemet. Riječ je o znanstvenoj publikaciji koja prikazuje relevantne znanstvene spoznaje o slobodnome vremenu, kulturi slobodnoga vremena, kulturi škole, kurikulumu i kurikulumu izvannastavnih aktivnosti. Knjiga prikazuje rezultate empirijskog istraživanja, a istraživanja su provedena u slavonskim osnovnim školama. U knjizi *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi* (2016) autorice Petra Pejić Papak i Sanja Vidulin dale su najveći doprinos u istraživanju i shvaćanju važnosti izvannastavnih aktivnosti u Hrvatskoj. Riječ je o djelu koje se temelji na znanstvenim spoznajama, praktičnim iskustvima i pedagoškim istraživanjima fenomena škole kao specifične ustanove organiziranog odgoja i obrazovanja i izvannastavnih aktivnosti kao važnog dijela planiranog slobodnog vremena učenika.

Profesorice Željka Šiljković, Višnja Rajić i Danijela Bertić provele su istraživanje *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti* (2007) u 65 škola središnje Hrvatske kojim je obuhvaćeno 1411 učenika prvih četiriju razreda osnovne škole. Istraživanjem se pokušalo otkriti u kojim sve aktivnostima učenici sudjeluju te koliko na njihovo sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima utječu njihova dob i spol. Jasenka Martinčević provela je istraživanje među 123 učenika šestih i sedmih razreda na temu *Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole* (2010). Nekoliko je istraživanja izvannastavnih, izvanškolskih i izvanučioničkih aktivnosti u nastavi pojedinog školskog predmeta (tjelesna i zdravstvena kultura, glazbena kultura, kemija, građanski odgoj), dok takva istraživanja vezana uz nastavu geografije još uvijek nisu provedena. Profesorica Zdenka Čukelj u svom radu *Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske* istraživala je koje su vrste nastave najviše zastupljene kada je u pitanju poučavanje o okolišu u zavičaju, mogućnosti upoznavanja prirodne i kulturne baštine na izvanučioničkoj nastavi, teme i broj ostvarenih školskih projekata vezanih uz okoliš te utjecaj izvannastavnih aktivnosti na ostvarivanje školskih projekata. Studentica Magdalena Đoković u sklopu svog diplomskog rada na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu provela je godine 2018. istraživanje na temu *Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije*.

Može se zaključiti da postoje vrijedna istraživanja izvannastavnih, izvanškolskih i izvanučioničkih aktivnosti, slobodnog vremena i nastave geografije, ali istraživanje usko vezano uz izvannastavne aktivnosti u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama dosad još nije provedeno.

5. Uloga škole u suvremenom društvu

Škola je, po svojoj definiciji, institucija u kojoj se ostvaruju ciljevi odgoja i obrazovanja na planski i sustavan način (URL1). Iako je nastava središnji dio djelovanja svake škole, odgojni se aspekt nipošto ne smije zanemariti. Prema Šiljković i dr. (2007:136) „djelatnost škole trebala bi se očitovati u odgajanju snalažljive, aktivne, znatiželjne djece koja vole i žele stjecati nova znanja, a karakteristike koje su danas kod djece poželjne jesu: sposobnost samostalnog donošenja odluka te sposobnost rješavanja problema timskim radom i radom u skupini“. Autorice drže da su aktivnosti koje najviše pridonose razvoju navedenih osobina upravo izvannastavne kao i izvanškolske aktivnosti zbog čega bi škola danas učenicima trebala „omogućiti razvoj svih njihovih sposobnosti, obogatiti ih iskustveno i pripremiti za aktivno sudjelovanje u društvu“. U hrvatskom *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (NPIP, 2006) navedeno je kako se „među ciljevima odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi potiče i unaprjeđuje intelektualni, društveni, moralni, duhovni razvoj učenika, te poučava učenike vrijednostima dostojnih čovjeka“. Valjan Vukić (2013, prema Hooper i sur., 2003:70) ističe vrijednosti u odgojno-obrazovnom sustavu, a to su: „odgoj karaktera, učenje vrlina, socijalni razvoj, kritičko mišljenje“. Zato bi, smatra autorica, jedna od glavnih uloga škole trebala biti poučavanje djece i mladih kako da brinu o sebi i drugima, da se međusobno poštuju i prihvaćaju, cijene istinu i nauče biti društveno odgovorni.

Opća kriza društva, gospodarstva i okoliša, izazvana neracionalnim ponašanjem čovjeka prema svemu što ga okružuje, potakla je razvijanje svijesti o potrebi življenja tako da se zadovolje potrebe suvremenog čovječanstva, a bez ugrožavanja budućih generacija. Upravo svijest o nužnosti mijenjanja kontraproduktivnih aktivnosti čovječanstva uvjetovala je nastanak koncepta održivoga razvoja, a time i nužnost provođenja obrazovanja za održivi razvoj kako bi se osposobilo svakoga pojedinca za život i rad na održiv način (UNESCO, 2005). Iz toga razloga u sve oblike obrazovanja, a posebice u formalno obrazovanje, treba uložiti dodatne napore kako bi obrazovanje za održivi razvoj bilo svrsishodno i omogućilo razvijanje svijesti o važnosti djelovanja svakoga pojedinca (Kostović-Vranješ i Bulić, 2015).

U tu svrhu, za osposobljavanje učenika značajnu ulogu, osim redovite nastave, imaju i svi oblici izvannastavnih aktivnosti. Upravo tijekom aktivnosti provedenih u slobodno vrijeme, „vrijeme kada su učenici u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, dakle vrijeme kada se samoaktualiziraju i ostvaruju svoju osobnost“ (Kostović-Vranješ, Bulić, Novoselić, 2016, prema Previšić, 2000:80), oblikuju se vrijednosti i pravila poželjnog

ponašanja. Kostović-Vranješ, Bulić, Novoselić (2016, prema Irby i Tolman, 2002) naglašavaju da je važno to što učenici slobodno vrijeme (vrijeme izvan školskih, kućanskih i radnih obveza) doživljavaju kao vrijeme druženja i zabave i stoga je tada njihova samostalnost najveća (Kostović-Vranješ, Bulić, Novoselić, 2016, prema Ilišin i sur., 2001). Zbog toga Previšić (2000:81) smatra da „izvannastavne aktivnosti treba integrirati sa sadržajima i ishodima redovite nastave, kako u teorijskom, tako i u praktičnom smislu, jer upravo dobro osmišljene izvannastavne aktivnosti, osim proširivanja i dopunjavanja obveznih nastavnih aktivnosti, utječu na kulturu provođenja slobodnoga vremena“ (Kostović-Vranješ, Bulić, Novoselić, 2016).

6. Slobodno vrijeme

U današnjem svijetu slobodno je vrijeme važna i nezaobilazna tema u životu svakoga čovjeka, od trenutka kada uđe u obrazovni sustav pa sve do mirovine. Slobodno je vrijeme ono vrijeme u kojemu se pojedinac posvećuje sebi i, s odmakom od obveza i rada, ima priliku ostvariti se kao individua koja u nečemu uživa, radi na sebi, unaprjeđuje neke vještine i talente, uči iz znatiželje, boravi u prirodi, kreativno se izražava, socijalizira se itd. Bez obzira na to je li riječ o učeniku osnovne ili srednje škole, studentu ili zaposlenoj osobi, slobodno je vrijeme bitno svakome pojedincu, pa ne čudi stoga što je kao fenomen uvelike istraživani, proučavan i definiran. Slobodno se vrijeme različito promatralo i definiralo, dijelom i jer su ga proučavali stručnjaci iz raznih polja: sociolozi, pedagozi, filozofi itd.

6. 1. Pojmovno određenje slobodnog vremena

Premda pojašnjen u brojnim rječnicima, enciklopedijama, monografijama, studijama i udžbenicima, čini se da je pojam slobodnog vremena izvor nesuglasnosti i suprotstavljenosti autora koji su se bavili određivanjem ovoga pojma. Različite početne točke u analizi (pedagoška, sociološka, psihološka, filozofska, antropološka i dr) razlog su što ne postoji jedinstvena definicija slobodnog vremena. Autorice Mlinarević i Brust Nemet (2012:15) dijele teoretičare na one koji se slažu „da je to vremenski interval koji je oslobođen svake obveze u kojemu osoba pokušava razviti svoje sposobnosti, dok drugi smatraju da je to, jednostavno, vrijeme oslobođeno od organiziranog rada“.

Slobodno vrijeme je ono "izvan svih profesionalnih, porodičnih i društvenih obveza, u kojemu pojedinac po svojoj volji odabire i sadržaje aktivnosti odmora, razonode i stvaralaštva"

(Valjan Vukić, 2013:62, prema Potkonjak, 1989). Jerbić (1973) pod slobodnim vremenom podrazumijeva „skup aktivnosti u kojima pojedinac sudjeluje nakon zadovoljenja primarnih prirodnih i fizioloških potreba; nastave i učenja za školu; te ispunjenja obveza koje ima prema obitelji“. Slično tome određuju ga i ostali autori; Arbunić (2004) kao "odsječak vremena oslobođen svake nužnosti, a koji ostaje pojedincu na raspolaganje za zadovoljenje osobnih, intimnih potreba u ostvarenju sebe kao unikuma", a Giesecke (1993) smatra kako "škola i školske obveze predstavljaju rad, a vrijeme poslije toga je slobodno vrijeme" (Valjan Vukić, 2013:62)

S druge strane, Previšić (2000: 404) ističe da su „rad i slobodno vrijeme prirodne i sasvim primjerene, zapravo nerazdvojne aktivnosti i određenja čovjeka kao *homo sociusa* i ne treba ih suprotstavljati nego komplementarno promatrati". Dalje navodi tvrdnju da se „čovjek kao društveno biće, u radu dokazuje i potvrđuje, a u slobodnom vremenu, kao individua usrećuje". Isti autor slobodno vrijeme definira kao „vrijeme aktivnog odmora, razonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti, a njegova bitna obilježja su sloboda, dobrovoljnost, smislenost, kreativnost, individualnost, amaterizam, inkulturacija, samoaktualizacija, samoaktivitet“.

Bez obzira na to kojoj se definiciji pojma slobodnog vremena priklonili, jasno je da je od iznimne važnosti shvatiti da to vrijeme daje mogućnost za razvoj pojedinca i društva kroz kritičko promišljanje, stvaranje, odgoj, učenje, osobnu nadogradnju te promicanje kulture i filozofije življenja (Pejić Papak, Vidulin, 2016). Pojam slobodnog vremena uvelike se mijenjao tijekom vremena ovisno o sociopolitičkim uvjetima, a slobodno vrijeme kakvo danas poznajemo vuče svoje početke u doba industrijalizacije. Sve do industrijskog društva slobodno je vrijeme bilo privilegija u kojoj su mogli uživati samo pripadnici vladajuće klase i samoga vrha društva, a industrijsko je društvo izjednačilo socijalne slojeve te iznjedrilo jasniju podjelu radnoga i slobodnoga vremena.

Današnje društvo pred pojedinca postavlja velika očekivanja zbog čega je on izložen brojnim zahtjevima brzih promjena u svim područjima života. Od slobodnog se vremena očekuje da ispuni funkciju odmora, razbibrige i osobnog razvoja. Pri tome se teško može očekivati da će suvremeni čovjek lako prepoznati i prevladati raspon između onoga što je moguće, stvarno potrebno i onoga što je za njega korisno. Velike mogućnosti izbora za provođenje slobodnog vremena predstavljaju priliku za osobni razvoj čovjeka, ali istodobno u sebi kriju i mnoge probleme. Zbog toga organizacija slobodnog vremena postaje osnovno pitanje u svim razdobljima života pojedinca.

6. 2. Slobodno vrijeme djece i mladih u suvremenom društvu kao „prostor“ razvijanja vrijednosti

Kada govorimo o učenicima i njihovom shvaćanju i iskorištavanju slobodnog vremena, valja napomenuti da djeca i mladi danas odrastaju u specifičnim uvjetima uvelike obilježenim naglim razvojem tehnologije, znanosti i informatike. Zbog toga je danas na raspolaganju jako puno sadržaja koji do sada nisu igrali ulogu u slobodnom vremenu djece i mladih. Često se mogu čuti kritike starijih generacija kako današnja mladež vrijeme provodi prikovana uz ekrane i kojekakve nove uređaje, umjesto da se usredotoče na boravak na zraku, fizičku aktivnost i druženje. Ipak, nemoguće je zanemariti tehnološke dosege i potpuno ih ignorirati. Današnja djeca tehnologiji su izložena od rođenja i uče se rabiti njome na jednak način kao što uče jesti, hodati i govoriti.

Mlinarević, Miliša i Proroković (2007:83) o današnjem vremenu i tehnologiji kažu ovako: „Nove tehnologije i tehnike, spoznaje, nova znanja i njihova primjena sve su sofisticiranija, a da bi čovjek sve to mogao slijediti i upotrebljavati, treba biti ukorak s vremenom u kojem živi“. O stalnim promjenama u znanosti, tehnologiji, informatizaciji, demografiji i kulturi te o tome kako te promjene utječu na poimanje slobodnog vremena pisala je Valjan Vukić (2013:61): „Pitanja koja se vezuju uz višak slobodnog vremena jesu, primjerice, na koji način ispuniti i iskoristiti slobodno vrijeme, na što ga utrošiti, te kako pojedince i društvo pripremiti za njegovo aktivno korištenje. Shvaćanje slobodnog vremena u suvremenom društvu pretpostavka je za razumijevanje njegova sadržaja i utjecaja na razvoj čovjeka odnosno djece i mladih. Uz pretpostavku kako se u nadolazećem vremenu eventualne promjene u količini i kvaliteti provođenja slobodnog vremena mogu dogoditi, nužno je aktivno sudjelovanje u njegovu osmišljavanju i provođenju, kao i pripremanje mlade generacije za stjecanje iskustava iz tog područje radi razvijanja kulture slobodnog vremena.“

S time se slažu i Mlinarević, Miliša, Proroković (2007:83) kada kažu da „u suvremenom poimanju demokratskog odgoja nije bit da mladi slijede promjene, nego da budu njihovi aktivni kreatori i nositelji.“

Martinčević (2010:21, prema Arbunić, 2004) napominje da, „ako se slobodno vrijeme veže u prvom redu uz prostor slobode svakog pojedinca, u kojem osoba sama određuje hoće li svoje slobodno vrijeme iskoristiti za razvoj vlastitih potencijala bez obzira na vrstu aktivnosti, onda je važno mladu osobu osposobiti za odgovornost vlastitog osobnog razvitka. U suvremenim uvjetima sve je više sadržaja koji otimaju prostor slobode djece i mladih, a za kojim će sadržajima oni posegnuti ovisi o mnogima čimbenicima“. Ovisno o tome kako se

odgajaju u vezi slobodnoga vremena, mogu ih zainteresirati sadržaji koji podrazumijevaju konzumiranje nečeg gotovog ili pak sadržaji vezani uz razvoj samoinicijative. Nadalje, Martinčević (2010:22) objašnjava da je „novo doba donijelo sa sobom sasvim nove paradigme, a škola se nalazi između svjesne određenosti da se na mlade intenzivno odgojno utječe i određene nemoći pred navalom novih virtualnih svjetova“. Drži da je škola danas zapravo jedno od rijetkih mjesta „gdje se djeca i mladež mogu kontinuirano susretati, razgovarati, sukobljavati, razmjenjivati ideje i na taj način usavršavati svoje socijalne vještine“. Upravo zato školu treba ozbiljno shvatiti kao prostor učeničkih susreta i iskoristiti priliku za odgoj, za slobodno vrijeme i za razvijanje vrijednosti.

Valjan Vukić (2013, prema Krizmanić, Kolesarić, 2007) napominje da svako pojedino društvo teži vlastitom sustavu vrijednosti pri čemu su vrijednosti ona vjerovanja koja pojedinac poima kao standarde pri odlukama u ponašanju. Povezanost između razvoja sistema vrijednosti i odgojno-obrazovnog djelovanja logična je i jasna, osobito kada se uzme u obzir činjenica da je odgojni aspekt škole usredotočen na vođenje pojedinca prema "pozitivnom" razvoju (Valjan Vukić, 2013).

Mladi slobodno vrijeme doživljavaju kao „prostor“ za zabavu, druženje, učenje i stjecanje novih vještina te kao „prostor“ u kojem mogu biti aktivni članovi svoje zajednice. Valjan Vukić (2013:70) kaže da „opcije koje slobodno vrijeme pruža i aktivnosti koje se u okviru njega mogu ostvariti, postaju važno sredstvo osnaživanja djece i mladih, te područje samoostvarenja svakog pojedinca. U okviru slobodnog vremena stvaraju se i razvijaju vrijednosti i norme društveno poželjnog ponašanja u djece i mladih“.

Naposljetku, ista autorica zaključuje da su izvannastavne aktivnosti prostor koji školi daje opcije za prošireno djelovanje odgojnog aspekta u slobodnom vremenu u kojemu se razvijaju i kognitivne i nekognitivne sposobnosti. Zato je važno kreirati školsku svakodnevicu u koju su integrirani sadržaji koji se odnose na prostor slobodnog vremena, kao što su izvannastavne aktivnosti, u kojemu se odgajaju zadovoljni, zdravi, sretni učenici koji podjednako razvijaju etičke vrijednosti.

7. Izvannastavne aktivnosti

Osim stjecanja znanja i vještina iz područja suvremenoga općega obrazovanja, zadaća škole je i zadovoljavanje individualnih potreba, interesa i sposobnosti učenika u skladu sa suvremenim društvenim zbivanjima i razvojem. U školi se tako pojavljuje trajna potreba za

organiziranjem različitih oblika odgojno-obrazovne djelatnosti izvan nastave (Jurčić 2008, prema Hoy i Miskel 1991).

Kako bismo definirali izvannastavne aktivnosti, prvo ih treba razgraničiti od drugih dvaju pojmova, a to su slobodne aktivnosti i izvanškolske aktivnosti. Pojam slobodne aktivnosti obuhvaća raznovrsne aktivnosti učenika izvan redovite nastave. Vrcelj (2000:73) ih definira kao poseban „oblik odgojno-obrazovnog rada koje organizira škola samostalno ili s drugim organizacijama i ustanovama izvan vremena predviđenog za nastavu, tj. u slobodno vrijeme učenika.“ Dakle, u slobodne aktivnosti ubrajaju se izvannastavne i izvanškolske aktivnosti (Pejić Papak, Vidulin, 2016). Za razliku od izvanškolskih aktivnosti koje „čine različiti organizacijski i programski oblici okupljanja učenika u društvima, klubovima i drugim institucijama izvan škole“, izvannastavne aktivnosti se održavaju u školi, ali izvan redovne nastave (Cindrić, 1992, prema Pejić Papak, Vidulin, 2016:73). Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) *izvannastavna aktivnost* je definirana kao „oblik aktivnosti koji škola planira, programira, organizira i realizira, a u koju se učenik samostalno, neobvezno i dobrovoljno uključuje“.

Do miješanja pojmova vjerojatno dolazi zbog činjenice da su se od pedesetih do osamdesetih godina 20. stoljeća u školama izvannastavni oblici organizirali pod nazivom „slobodne aktivnosti“, a od osamdesetih godina do danas „izvannastavne aktivnosti“ (Jurčić, 2008:10). Šiljković, Rajić, Bertić (2007:134, prema Previšić, 1985) napominju kako je izvannastavni odgoj započeo svoj intenzivan razvoj „poslijeratnom reformom osnovne škole. Te su aktivnosti prerasle u značajan strukturni dio školskoga rada nakon što su 1953. i službeno uvedene u naše škole pod nazivom slobodne aktivnosti.“ Pojašnjavaju kako su industrijalizacija društva i tehnološki napredak značajno utjecali na drugačije poimanje slobodnoga vremena. Istodobno je došlo do velikih socijalnih promjena pri čemu su domaćinstva prestala biti zajednička, a obitelj postala nuklearna. S obzirom na to da su u većini slučajeva oba roditelja radila izvan kuće, pojavio se problem brige o djeci nakon nastave, a do povratka roditelja s posla. Tako je ulogu zbrinjavanja djece na sebe preuzela škola, ali i razne udruge i društva (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007, prema Koritnik, 1969).

Valjan Vukić (2016, prema Koraj 1999:527) izvannastavne aktivnosti učenika opisuje kao „poseban i specifičan odgojno-obrazovni rad s učenicima koji se organizira izvan nastave na načelima slobodnog izbora i učeničke samouprave“. Prema Cindriću (1992) izvannastavne aktivnosti su „različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školi, koje imaju pretežito kulturno-umjetničko športsko, tehničko, rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje“ (Valjan Vukić, 2016:35).

O značajkama izvannastavnih aktivnosti i njihovom povoljnom utjecaju na učenike govori veliki broj autora. Kostović-Vranješ, Bulić i Novoselić (2016:79) također ističu da današnje obrazovanje ne bi smjelo „biti usmjereno samo na stjecanje znanja i mehaničko usvajanje brojnih činjenica, već ono mora pridonijeti razvoju odgovornih pojedinaca koji će biti osposobljeni za život u održivom svijetu. Stoga je nužno tijekom formalnoga obrazovanja primjenjivati najdjelotvornije oblike odgojno-obrazovnog rada koji će doprinosti razvoju različitih vještina i stavova potrebnih za život i rad u suvremenom društvu. Jedna od mogućnosti jest uključivanje učenika u različite izvannastavne aktivnosti u kojima su oni intrinzično motivirani, neopterećeni i nesputani ocjenom ili strahom od neuspjeha, već svoj odabir aktivnosti izvan nastave temelje prema osobnim afinitetima, a s ciljem produbljiivanja svojih znanja te ugodno i korisno provedenoga vremena nakon redovne nastave.“

Previšić (1987) ističe vrijednost izvannastavnih aktivnosti koje su „bliže izvornoj stvarnosti, potrebama i željama učenika. Predstavljaju životne sadržaje unesene u život škole, sadržaje i aktivnosti koji obogaćuju učenikovo postojanje i koji djeluju na njegov kulturni identitet. Rad je u takvim aktivnostima slobodan, spontan, dinamičan, raznovrstan, elastično organiziran, polazi od interesa učenika, njihovih želja i sklonosti“ (Zrilić, Košta, 2009:170).

„Kompetencije kojima poučavamo učenika odnose se i na njegov odnos s drugima, toleranciju i socijalnu osjetljivost, zajedništvo, suradnju, razumijevanje i poštivanje drugih, stjecanje i vježbanje unutarnje kontrole (samodisciplina, samopoštovanje, vladanje sobom, samokontrola, mišljenje i djelovanje prema vlastitim vrijednosnim mjerilima), komuniciranje i uspješno funkcioniranje u međuljudskim odnosima, uvažavanje razlika.“ Te kompetencije, ističu autori, najviše možemo razvijati izvannastavnim aktivnostima (Zrilić, Košta, 2009:163).

7. 1. Zakonska osnova i područja realizacije izvannastavnih aktivnosti

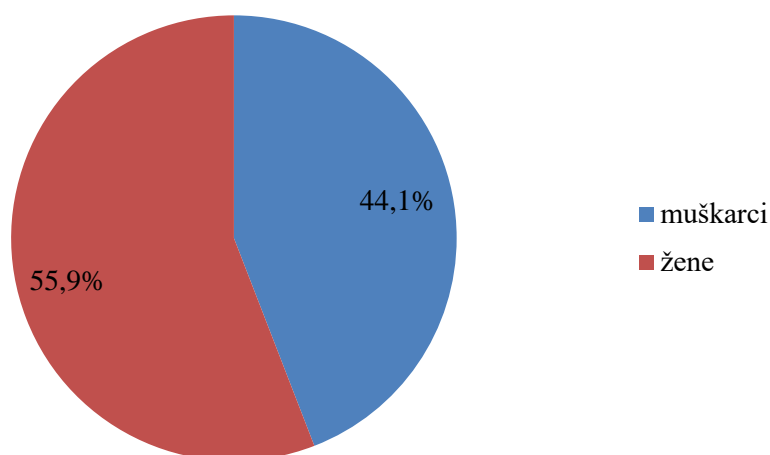
Prema članku 26. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2012) „odgoj i obrazovanje u školi ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikulumu, nastavnih planova i programa i školskog kurikulumu.“ Zakonsku osnovu za provođenje izvannastavnih aktivnosti čini školski kurikulum. U tom dokumentu stoji da „izvannastavne aktivnosti škola organizira radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika te da nisu obvezni dio učenikovog opterećenja, ali se mogu priznati učenicima kao ispunjavanje obveza u školi.“ U članku 11. *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2018) navodi se da školski kurikulum određuje nastavni plan izbornih i fakultativnih predmeta, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, izborni dio međupredmetnih i/ili interdisciplinarnih

tema i/ili modula i druge odgojno-obrazovne aktivnosti, programe i projekte te njihove kurikulume ako nisu određeni nacionalnim kurikulumom.“ Područja i sadržaji ostvarivanja izvannastavnih aktivnosti vrlo su raznoliki: literarne, dramske, novinarske, filmske radionice, prirodoslovno-matematičko područje, športsko-zdrastveno-rekreacijsko područje, njegovanje nacionalne i kulturne baštine, očuvanje prirode i okoliša te zdravog načina života, društveno-humanistički projekti i radionice, učeničko zadrugarstvo te tehničko stvaralaštvo (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006). Valjan Vukić (2016) ističe kako su promjene zakona o školstvu često utjecale na promjene u organizacijskim oblicima i strukturi izvannastavnih aktivnosti. Njih je moguće uže vezati uz pojedini nastavni predmet i neki globalni obrazovni projekt, mogu imati interdisciplinarni karakter, te biti u funkciji socijalnog učenja, promoviranja i poticanja dječje igre te aktivnosti djelatno-proizvodnog karaktera (Valjan Vukić, 2016, prema Mendeš, 2010).

8. Ljudski resursi u nastavi geografije Splitsko-dalmatinske županije

Od ukupno 130¹ učitelja/nastavnika geografije osnovnih i srednjih škola Splitsko-dalmatinske županije (Županijsko stručno vijeće učitelja/nastavnika geografije, 2019) njih 68 sudjelovalo je u ovom anketnom istraživanju. U školskoj godini 2016./2017. u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj radilo je 86 % žena i 14 % muškaraca, a u srednjim školama 66,7 % žena naspram 33,3 % muškaraca (URL2). U ovom istraživanju sudjelovalo je 55,9 % žena i 44,1 % muškaraca (Sl.1).

¹ Podatak dobiven od voditelja Županijskog stručnog vijeća koji nije precizan s obzirom na stalne fluktuacije nastavnika zaposlenih na određeno vrijeme.

Slika 1. Udio ispitanika prema spolu

Izvor: anketni upitnik, 2019.

U Republici Hrvatskoj studij geografije provodi se na dvjema visokoobrazovnim institucijama, na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu te na Sveučilištu u Zadru. U ovom istraživanju sudjelovalo je 58,8 % ispitanika koji su svoje školovanje završili na Sveučilištu u Zadru i 33,8 % ispitanika s PMF-a u Zagrebu. Preostalih 7,4 % ispitanika visoko obrazovanje steklo je na Pedagoškoj akademiji u Mostaru, Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Sarajevu te na ljubljanskom Univerzitetu. Od ukupnog broja ispitanika njih 33,8 % je završilo jednopredmetni studij geografije. Preostalih 66,2 % nastavnika završilo je dvopredmetni studij geografije od kojih više od pola u kombinaciji s nastavnim predmetom povijest. Zatim slijede pedagogija, sociologija, filozofija, talijanski, njemački, engleski i francuski jezik te geologija. Od ukupnog broja ispitanika njih 72,1 % predaje isključivo geografiju, dok njih 27,9 % predaje još neki nastavni predmet (Tab. 1). Najčešće je to povijest, dok nekoliko učitelja/nastavnika predaje talijanski, njemački i engleski jezik, a jedan i petrografiju².

Tab. 1. Nastavni predmeti koje nastavnici predaju uz geografiju

Nastavni predmet	Broj učitelja/nastavnika
Povijest	14
Talijanski jezik	2
Njemački jezik	1
Engleski jezik	1
Petrografija	1

Izvor: anketni upitnik, 2019

² Petrografija je obavezan predmet u Kamenoklesarskoj školi u Pučišćima na otoku Braču.

Većina ispitanika je u zvanju profesora, njih čak 73,5 %, slijedi 19,1 % ispitanika koji su u statusu profesora mentora, a tek 7,4 % ih je u statusu profesora savjetnika. U trenutku provođenja ovog istraživanja na snazi je bio *Pravilnik o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu* (1995:5) gdje se u članku 12. navodi da „zvanje mentora može steći učitelj odnosno nastavnik koji ima najmanje 6 godina radnog iskustva u odgojno obrazovnoj struci, odnosno rada u odgojno-obrazovnoj ustanovi i to u nastavi ili stručno-pedagoškom radu.“ U članku 13. istog pravilnika navodi se da „zvanje savjetnika može steći učitelj odnosno nastavnik koji ima najmanje 11 godina radnog iskustva u odgojno-obrazovnoj struci, odnosno rada u odgojno obrazovnoj ustanovi i to u nastavi ili stručno-pedagoškom radu.“ Od 134 škole Splitsko-dalmatinske županije 92 su osnovne, a 42 srednje škole. U ovom istraživanju sudjelovali su nastavnici koji predaju geografiju u 47 osnovnih i 21 srednjoj školi (Tab. 2).

Tab. 2. Popis osnovnih i srednjih škola u kojima rade ispitanici

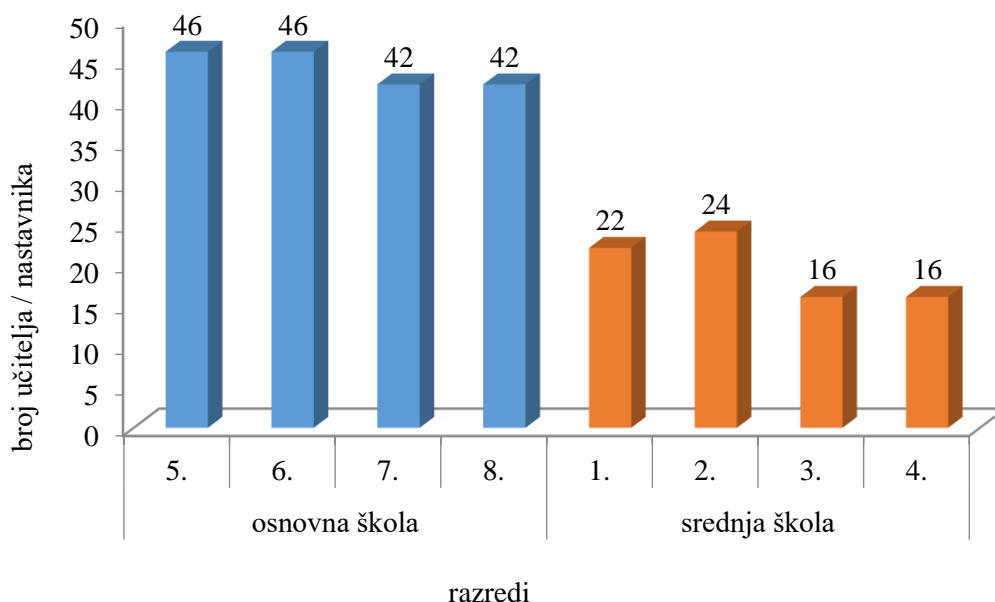
	Osnovna škola	Naselje
1.	Bariše Granića Meštra	Baška Voda
2.	Bol	Bol
3.	1.listopada 1942	Čišla
4.	Ante Starčevića	Dicmo
5.	Jesenice	Dugi Rat
6.	Dugopolje	Dugopolje
7.	Grohote	Grohote
8.	Dinka Šimunovića	Hrvace
9.	Hvar	Hvar
10.	Jelsa	Jelsa
11.	Kneza Trpimira	K. Gomilica
12.	Prof. Filipa Lukasa	K. Stari
13.	Kneza Mislava	K. Sućurac
14.	Petra Kružića	Klis
15.	S.S. Kranjčevića	Lovreć
16.	Josipa Pupačića	Omiš
17.	Kamešnica	Otok
18.	Runović	Runović
19.	Selca	Selca
20.	Ivana Lovrića	Sinj
21.	Marka Marulića	Sinj
22.	Fra Pavla Vučkovića	Sinj
23.	Kraljice Jelene	Solin
24.	Vjekoslava Paraća	Solin
25.	Don Lovre Katić	Solin
26.	Mejaši	Split
27.	Split III	Split

28.	Sučidar	Split
29.	Kman – Kocunar	Split
30.	Pojišan	Split
31.	Manuš	Split
32.	Spinut	Split
33.	Trstenik	Split
34.	Žnjan – Pazdigrad	Split
35.	Marjan	Split
36.	Blatine – Škrape	Split
37.	Gripe	Split
38.	Plokite	Split
39.	Visoka	Split
40.	Dobri	Split
41.	Srinjine	Split
42.	Petra Hektorovića	Stari Grad
43.	Supetar	Supetar
44.	Stjepana Radića	Tijarica
45.	Trilj	Trilj
46.	Tučepi	Tučepi
47.	Vis	Vis

	Srednja škola	Naselje
1.	Srednja škola Bol	Bol
2.	Srednja škola Hvar	Hvar
3.	Gimnazija dr. Mate Ujevića	Imotski
4.	Obrtničko – industrijska škola	Imotski
5.	Srednja škola "Jure Kaštelan"	Omiš
6.	Srednja kamenoklesarska škola	Pučišća
7.	Srednja strukovna škola Bana Josipa Jelačića	Sinj
8.	Gimnazija Dinka Šimunovića	Sinj
9.	Ekonomsko – birotehnička škola	Split
10.	Zdravstvena škola	Split
11.	Škola za dizajn,grafiku i održivu gradnju	Split
12.	I. Gimnazija	Split
13.	II. Gimnazija	Split
14.	III. Gimnazija	Split
15.	IV. Gimnazija "Marko Marulić"	Split
16.	V. Gimnazija "Vladimir Nazor"	Split
17.	Obrtna tehnička škola	Split
18.	Elektrotehnička škola	Split
19.	Prirodoslovna škola	Split
20.	Komercijalno-trgovačka škola	Split
21.	Srednja škola Brač	Supetar

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Najviše ispitanika (60,3 %) zaposleno je u osnovnoj, 29,4 % u srednjoj, a 10,3 % i u osnovnoj i u srednjoj školi. Budući da radom u strukovnim školama ili u malim osnovnim školama u ruralnim naseljima nastavnici često ne uspijevaju popuniti satnicu, mnogi rade u dvije ili više škola. Manji udio nastavnika koji predaje geografiju u srednjim školama (Sl. 2) može se objasniti činjenicom da se geografija u osnovnim školama poučava četiri godine, od petog do osmog razreda, dok se u srednjim školama samo u gimnazijama poučava kroz sve četiri godine, a što nije slučaj u srednjim strukovnim školama.

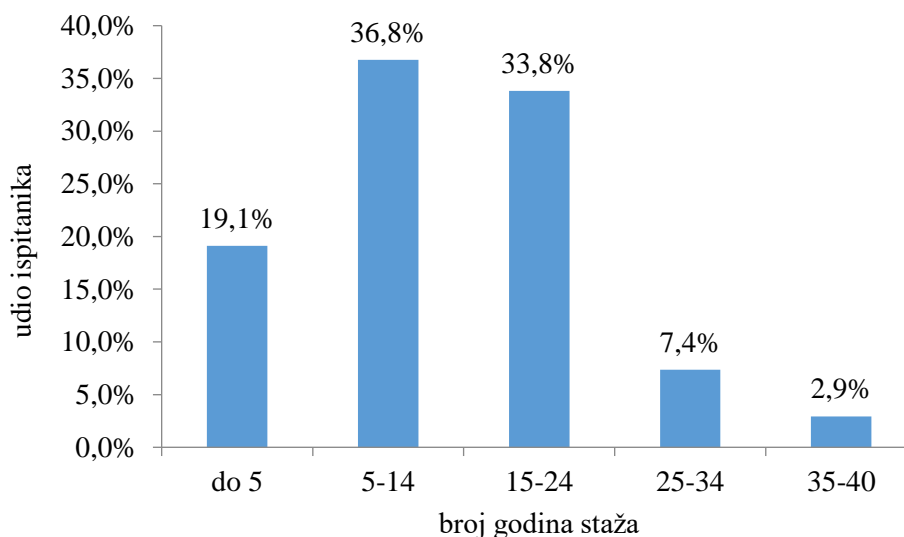

Slika 2. Udio ispitanika prema razredima u kojima rade

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Većina anketiranih nastavnika zaposlena je na neodređeno vrijeme, njih čak 85,3 %. Samo 5,9 % zaposleno je na određeno, a njih 8,8 % koji su zaposleni u dvije ili više škola zaposleni su i na određeno i na neodređeno vrijeme. Učitelji/nastavnici koji rade do 5 godina najčešće su još zaposleni na određeno i rade u dvije, a ponekad i više škola. Gotovo 70 % ispitanika radi u školstvu od 5 do 25 godina te su stoga zasigurno imali priliku sudjelovati u provođenju izvannastavnih aktivnosti (Sl. 3). Naime, upravo se od ove skupine očekuje, s obzirom na iskustvo s jedne, ali i entuzijazam i spremnost na promjene u svom radu s druge strane, najveća angažiranost u provedbi izvannastavnih aktivnosti. Ipak, i mladi nastavnici, kojih je u ovom istraživanju gotovo 20 %, mogu znatno doprinijeti vrijednosti istraživanja,

posebice kada se radi o sudjelovanju u raznim projektima međunarodnog karaktera, a s kojima su se dijelom susretali i tijekom studija. S druge strane, ne treba zanemariti ni najiskusnije prema godinama rada u osnovnim i srednjim školama kojih je u ovome istraživanju bilo 10 %.

Slika 3. Udio ispitanika prema godinama radnog staža

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Pravilnikom o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 34/14) te *Pravilnikom o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi* (NN 94/10) propisana je norma neposrednog odgojno-obrazovnog rada kojom učitelji i nastavnici ostvaruju puno radno vrijeme koje iznosi 22 do 24 sata redovite nastave u osnovnim odnosno 22 sata redovite nastave u srednjim školama. U slučaju da nastavnici imaju manji broj sati od propisane norme, dobivaju ostala zaduženja kao što su razredništvo, dopunska i dodatna nastava, fakultativna nastava, izvannastavne aktivnosti i ostali poslovi izjednačeni s neposrednim radom. Od 68 anketiranih nastavnika 81 % ima puno tjedno radno zaduženje od 40 sati. Na temelju anketnog ispitivanja izrađena je tablica s prosječnim brojem sati za pojedino tjedno zaduženje nastavnika u školskoj godini 2018./2019 (Tab. 3).

Od 42 nastavnika koji rade u osnovnoj školi njih 16 predaje još jedan predmet uz geografiju. Njih 29 ima razredništvo, sedmero dopunsku nastavu, 29 dodatnu nastavu, dvoje fakultativnu nastavu, a 23 izvannastavnu aktivnost. U srednjim školama od 20 nastavnika dvoje predaje još jedan predmet uz geografiju. Razredništvo ima 11 nastavnika, dvoje dodatnu nastavu i samo jedan nastavnik ima izvannastavnu aktivnost u svom tjednom zaduženju. Šestero

nastavnika zaposleno je i u osnovnoj i srednjoj školi, od kojih dvoje predaje još jedan predmet uz geografiju. Među njima je četvero razrednika, jedan nastavnik ima dopunsku nastavu, četvero dodatnu i četvero izvannastavnu aktivnost u svom tjednom zaduženju.

Tab. 3. Tjedno radno zaduženje učitelja/nastavnika

Vrsta zaduženja		Osnovna škola	Srednja škola	Kombinacija osnovne i srednje škole
REDOVITA NASTAVA	Geografija	16,3	18,3	14,4
	Drugi predmet	2,4	0,8	3,3
	Ukupno	18,7	19,1	17,7
OSTALI OBLICI NEPOSREDNOG RADA	Razredništvo	1,4	1,0	1,5
	Dopunska nastava	0,2	0,0	0,3
	Dodatna nastava	1,0	0,2	0,8
	Fakultativna nastava	0,1	0,0	0,0
	Izvannastavne aktivnosti	0,7	0,1	1,5
	Satničar	0,0	0,0	0,0
	Voditelj školskog aktiva	0,0	0,0	0,0
	Voditelj ŽSV	0,0	0,0	0,0
	Ostali poslovi	0,3	0,7	0,0
	Ukupno	3,7	1,9	4,1
Ukupno tjedno zaduženje neposrednog odgojno obrazovnog rada		22,4	21,0	21,8
Tjedno radno zaduženje		36,8	37,9	38,2

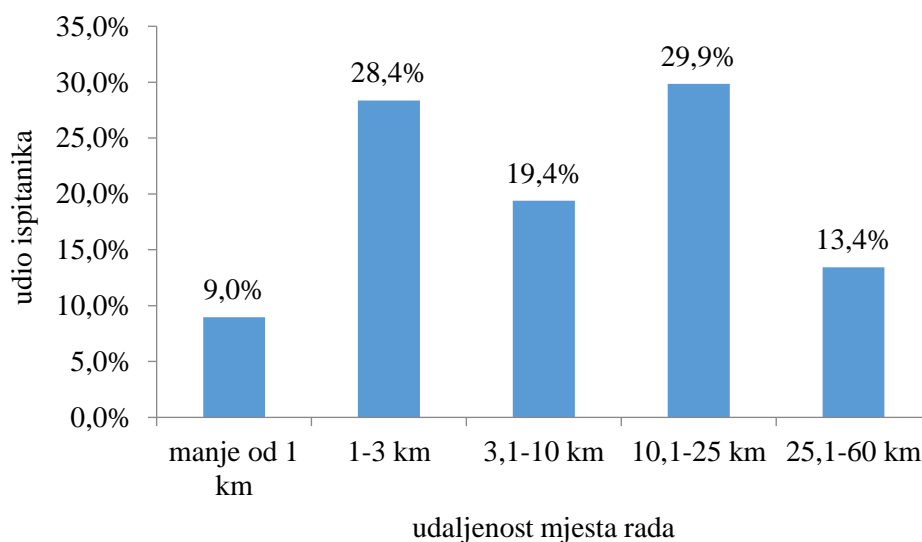
Izvor: anketni upitnik, 2019.

Iz tablice je vidljivo da svoju tjednu normu redovitom nastavom geografije češće popunjavaju srednjoškolski nastavnici. Također, u odnosu na učitelje koji su zaposleni u osnovnim školama, rjeđe predaju i neki drugi predmet. Ostalim oblicima neposrednog rada češće se zadužuju učitelji osnovnih škola. Od ukupnog broja ispitanika deset je onih kojih u tjednom zaduženju imaju tzv. ostale poslove izjednačene s neposrednim radom. Od toga ih je sedmero u osnovnim školama sa zaduženjima na mjestu administratora e-matice i e-dnevnika, voditelja učeničke zadruge, povjerenika zaštite na radu i sindikalnih povjerenika. U srednjim školama dvoje su ispitni koordinatori za provedbu državne mature, a jedan ispitanik je i povjerenik zaštite na radu i sindikalni povjerenik.

Gotovo 80 % ispitanika zaposleno je u školi/školama u urbanoj sredini, 16,2 % u ruralnoj sredini, dok je njih 5,9 % i u urbanoj i u ruralnoj sredini. Tako izražena razlika i ne čudi s

obzirom na izražene depopulacijske trendove ruralnih područja kako u cijeloj Hrvatskoj, tako i u Splitsko-dalmatinskoj županiji u kojoj je većina stanovnika koncentrirana u urbanim sredinama. To potkrepljuje činjenica da je 2018. godine od ukupno 454 798 stanovnika županije 178 102 živjelo u gradu Splitu, a taj broj je i znatno veći ako se uzme u obzir područje cijele splitske aglomeracije (URL3). Isto tako, važno je napomenuti da pojedina središta na otocima poput Supetra, Hvara, Starog Grada i Visa unatoč malom broju stanovnika, imaju status urbanog naselja zahvaljujući nekim drugim kriterijima poput upravnog statusa naselja, socioekonomske strukture stanovništva, udjela zaposlenog stanovništva u naselju, udjela zaposlenih u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima i slično (URL4).

U svrhu što boljeg razumijevanja sociodemografskog profila nastavnika geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji ispitanici su zamoljeni da odgovore i na pitanja vezana uz mjesto prebivališta, udaljenosti i način putovanja do mjesta rada kako bi se stekao uvid u moguće prepreke i opterećenost nastavnika. Iz rezultata je vidljivo da je preko 60 % ispitanika do mjesta rada udaljeno više od 3 kilometra, pa čak i do 60 km (Sl. 4). Zbog tolikih udaljenosti i ograničenja zbog korištenja različitih prijevoznih sredstava, puno vremena i energije potroše na samo putovanje što je sigurno otežavajuća okolnost u njihovom nastavničkom radu.

Slika 4. Udio ispitanika prema udaljenosti od mjesta rada

Izvor: anketni upitnik, 2019.

9. Zastupljenost izvannastavnih aktivnosti u nastavi geografije u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Na temelju anketnog upitnika dobiveni su sljedeći rezultati o provođenju izvannastavnih aktivnosti u školama Splitsko-dalmatinske županije s naglaskom na one aktivnosti u kojima su zastupljeni geografski sadržaji. Da se različite izvannastavne aktivnosti provode u njihovim školama izjasnilo se gotovo 93% anketiranih nastavnika. Izvannastavnu aktivnost s geografskim sadržajima provodi njih 60 %, a od toga je u 73 % slučajeva geografija zastupljena kao samostalni predmet. Navedeni rezultati anketnog ispitivanja na prvi pogled mogu izgledati zadovoljavajuće, ali kada se promatra udio samostalnih geografskih izvannastavnih aktivnosti u ukupnom broju promatranih škola, dolazimo do tek 40,9 %, što svakako ukazuje na to da ostaje još puno prostora za geografiju u kontekstu izvannastavnih sadržaja i ponude različitih aktivnosti u školama.

Tab. 4. Zastupljenost izvannastavnih aktivnosti

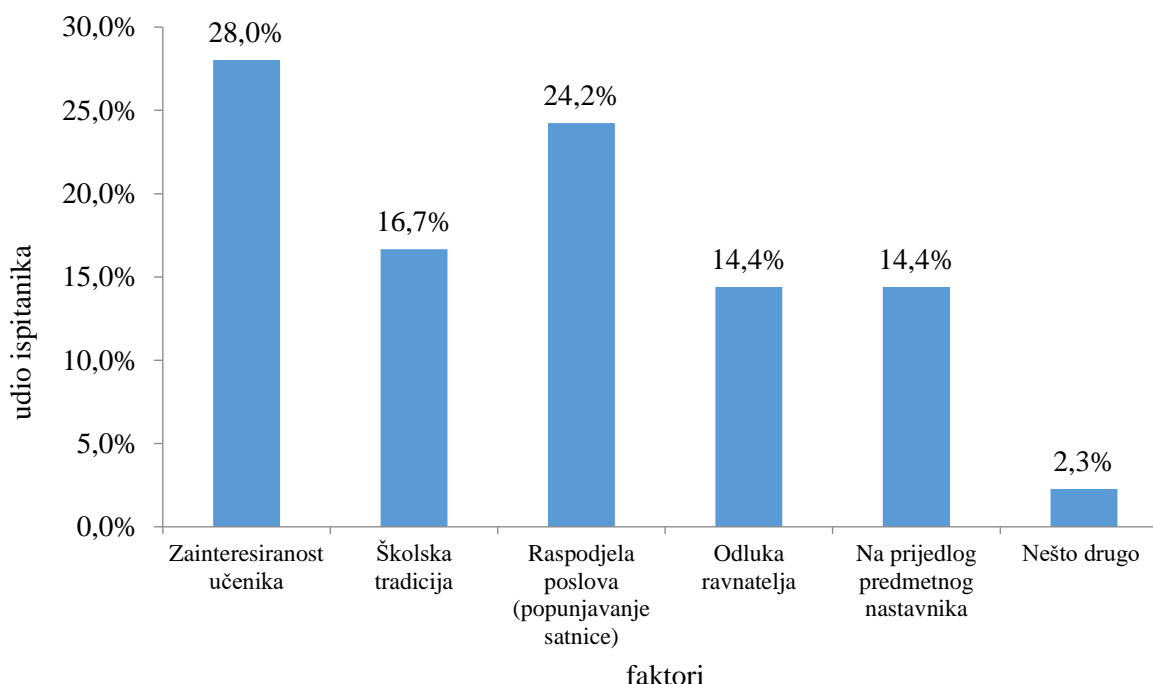
PITANJE	Da	Ne
Provode li se u školi u kojoj radite izvannastavne aktivnosti?	92,6 %	7,4 %
Provode li se u školi u kojoj radite izvannastavne aktivnosti koje obuhvaćaju sadržaje nastavnog predmeta geografija?	60,3 %	39,7 %
Je li u izvannastavnoj aktivnosti iz prethodnog pitanja geografija zastupljena kao samostalni predmet?	73,2 %	26,8 %

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Zanimljiv je popis naziva, odnosno imena pod kojima se postojeće geografske izvannastavne aktivnosti odvijaju. Čak se deset grupa naziva *Mladi geografi*, dvije su *Geografske grupe*, dok se četiri nazivaju *Terenska nastava*. Nadalje, spominju se *Astronomija*, *Mladi planinari*, *Planinarska sekcija*, *Staza zdravlja*, *Zaštita okoliša*, *Geo grupa*, *Globe projekt*, *Putopisna tribina*, *Mladi meteorolozi*, pa onda *Mali geografi*, *Mali demografi* te *Izborna geografija* i *Škola GIS-a*. Iako se osam aktivnosti provodi kroz skupine bez imena, spomenuti popis itekako ukazuje na raznolikost sadržaja i razina gradiva te tematika za koje postoji interes i koji se obrađuju. Preostali udio geografskih tema obrađuje su u sklopu kombiniranih aktivnosti s drugim nastavnim predmetima (najčešće povijest, biologija i/ili priroda).

Ispitanici su zamoljeni da od ponuđenih faktora koji utječu na izbor izvannastavnih aktivnosti u njihovim školama odaberu dva najčešća. Iz priloženog grafikona (Sl. 5) vidljivo je da je to u prvom redu zainteresiranost učenika, što je i najpoželjniji razlog. Među sljedećim

faktorima, u odnosu na školsku tradiciju i uvažavanje prijedloga nastavnika, vrlo visoki postotak zauzima popunjavanje satnice (odnosno raspodjela poslova) i odluka ravnatelja. To potkrepljuje bojazan da faktori koji utječu na izbor izvannastavnih aktivnosti često nemaju previše veze sa željama učenika i nastavnika nego s formalnim razlozima i ograničenjima koji se postavljaju pred ravnatelje.

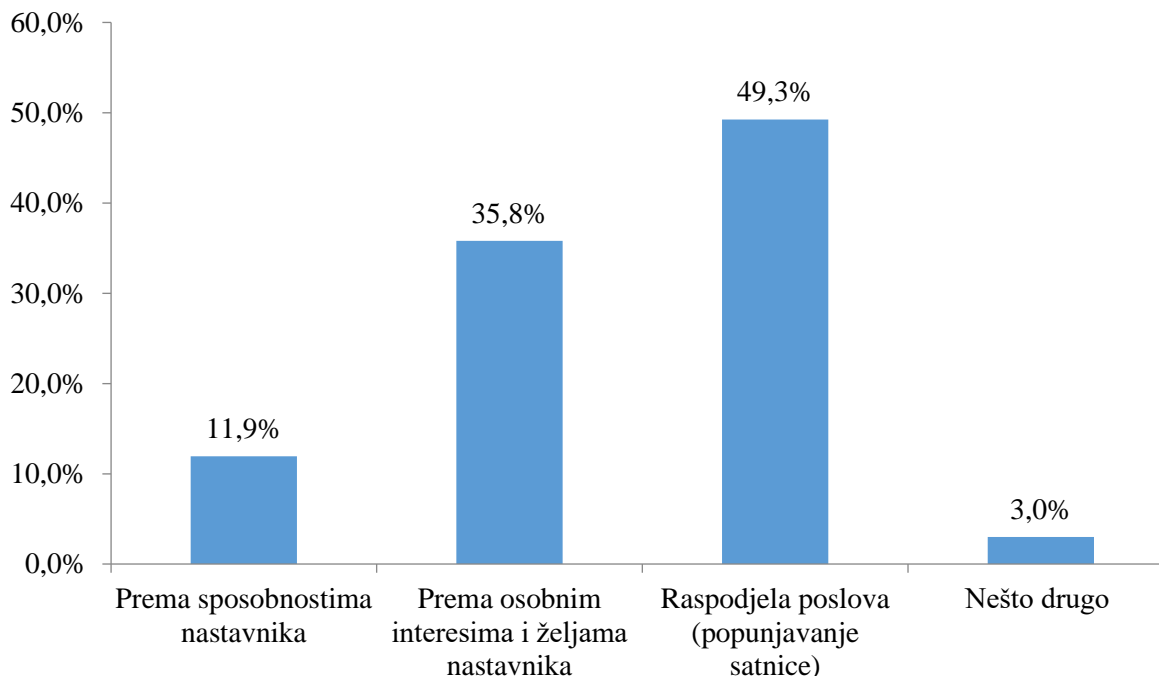

Slika 5. Koji faktori utječu na ponudu izbora izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Navedena bojazan još se više potvrđuje u odgovorima na pitanje na koji se način biraju voditelji izvannastavnih aktivnosti. Naime, iskazano je da se čak u 48,5 % slučajeva radi o popunjavanju satnice, zatim prema osobnim željama i interesima nastavnika (35,8 %), a tek onda, sa znatno manjim udjelom (11,8 %), prema sposobnosti nastavnika (Sl. 6). Bez obzira na to koji faktori najviše utječu na izbor voditelja izvannastavnih aktivnosti u pojedinoj školi, važno je naglasiti da bez motiviranih nastavnika ne može doći do kvalitetnih pomaka u tom smjeru. Često se događa da se u realizaciji izvannastavnih aktivnosti nailazi na prepreke poput prostornih ili materijalnih uvjeta, nedostatka i nedostupnosti opreme ili pak ograničenog broja sati koji se u školama za njih predviđa. Ti se problemi reflektiraju i na ponudu izvannastavnih

aktivnosti i na odabir voditelja. Unatoč tome, vođenje izvannastavnih aktivnosti ne bi trebalo biti nametnuto jer će samo intrinzično motivirani nastavnici moći kvalitetno provoditi aktivnost.

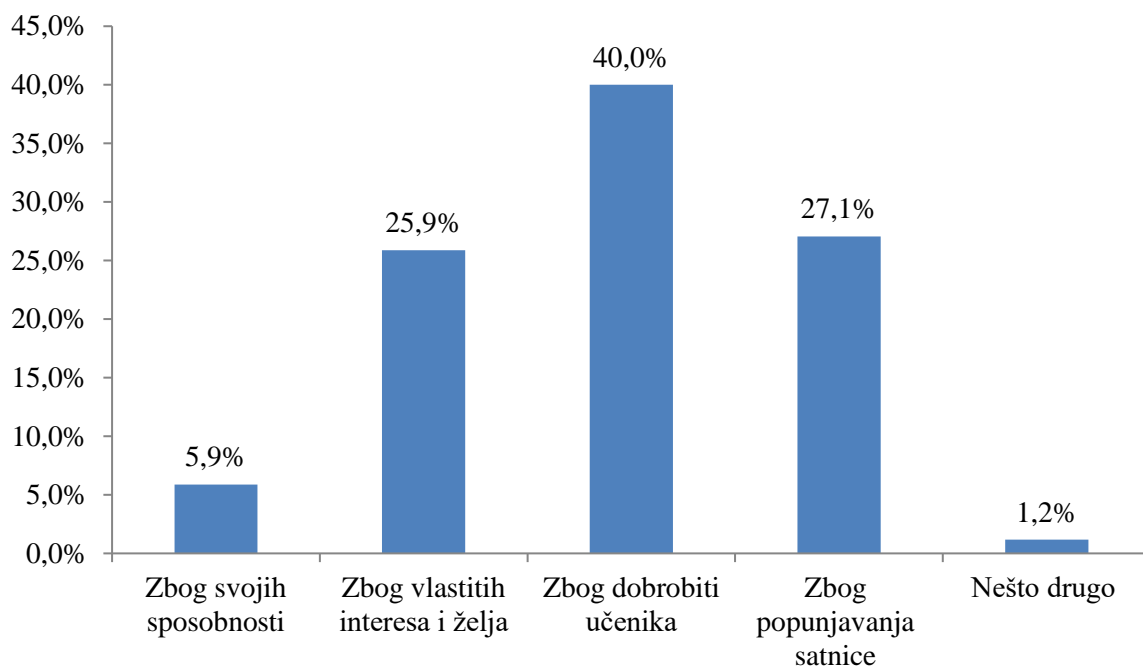

Slika 6. Na koji se način biraju voditelji pojedinih izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Unatoč tome što se izvannastavne aktivnosti organiziraju radi spomenutih popunjavanja satnice i raspodjele poslova, veseli činjenica da nastavnici kao razlog uključivanja u izvannastavne aktivnosti na prvo mjesto (40 %) stavljaju dobrobit učenika, a četvrtina navodi kao razlog uključivanja vlastite interese i želje. S visokih 27 % ispitanika i ovdje navodi razlog popunjavanja satnice. Samo 5,9 % ispitanika navodi svoje sposobnosti kao razlog uključivanja u izvannastavnu aktivnost što ukazuje na to da se nastavnici ne osjećaju dovoljno educirano za vođenje ovog oblika rada (Sl. 7). Šiljković, Rajić, Bertić (2007) su na temelju analize nastavnih planova i programa učiteljskih studija zaključile kako se budući nastavnici uglavnom obrazuju za predmetnu nastavu zanemarujući pritom ostale oblike odgojno-obrazovnog rada. Pozitivan je primjer Odjela za Geografiju na Sveučilištu u Zadru na kojemu se posljednjih godina provodi kolegij *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti*. Buduće nastavnike osposobljava se da organiziraju i primijene različite načine i metode realizacije izvannastavnih aktivnosti, organiziraju i vode istraživački rad, samostalno kreiraju kurikulume, upoznaju različite

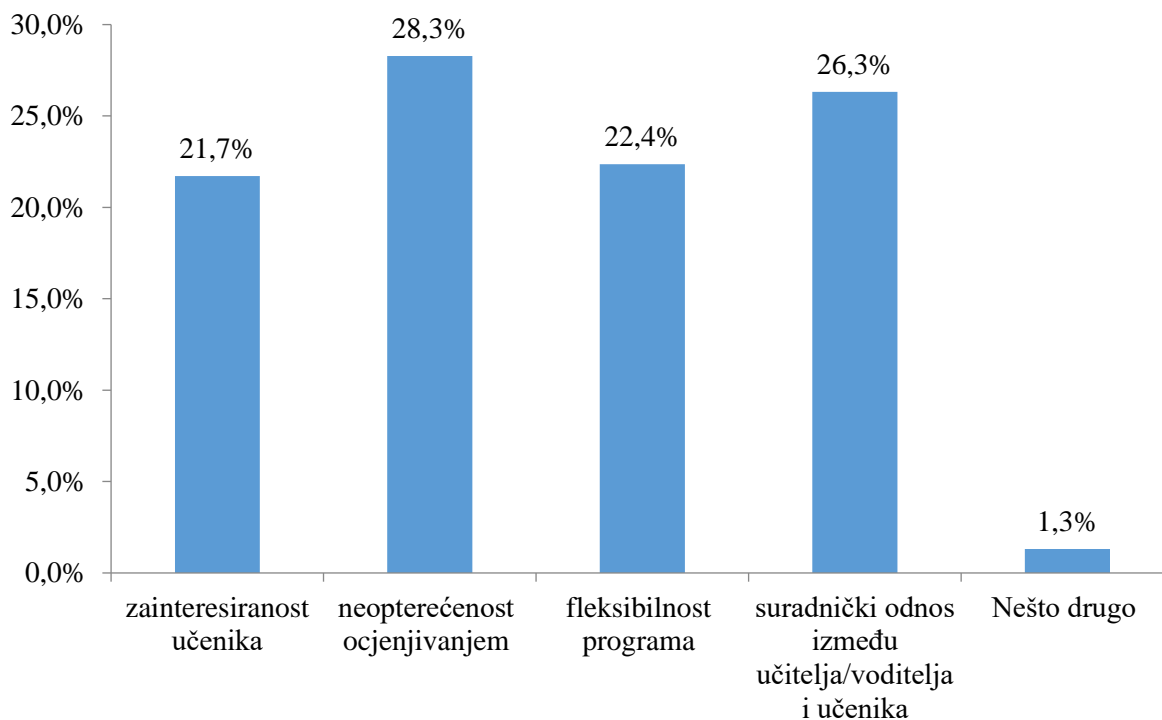
edukacijske programe za mlade i drugo (URL5). Može se zaključiti da iza dobro osmišljenih programa izvannastavnih aktivnosti u prvom redu stoje osposobljeni i motivirani nastavnici.

Slika 7. Zašto ste se odlučili uključiti u provedbu izvannastavne aktivnosti?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

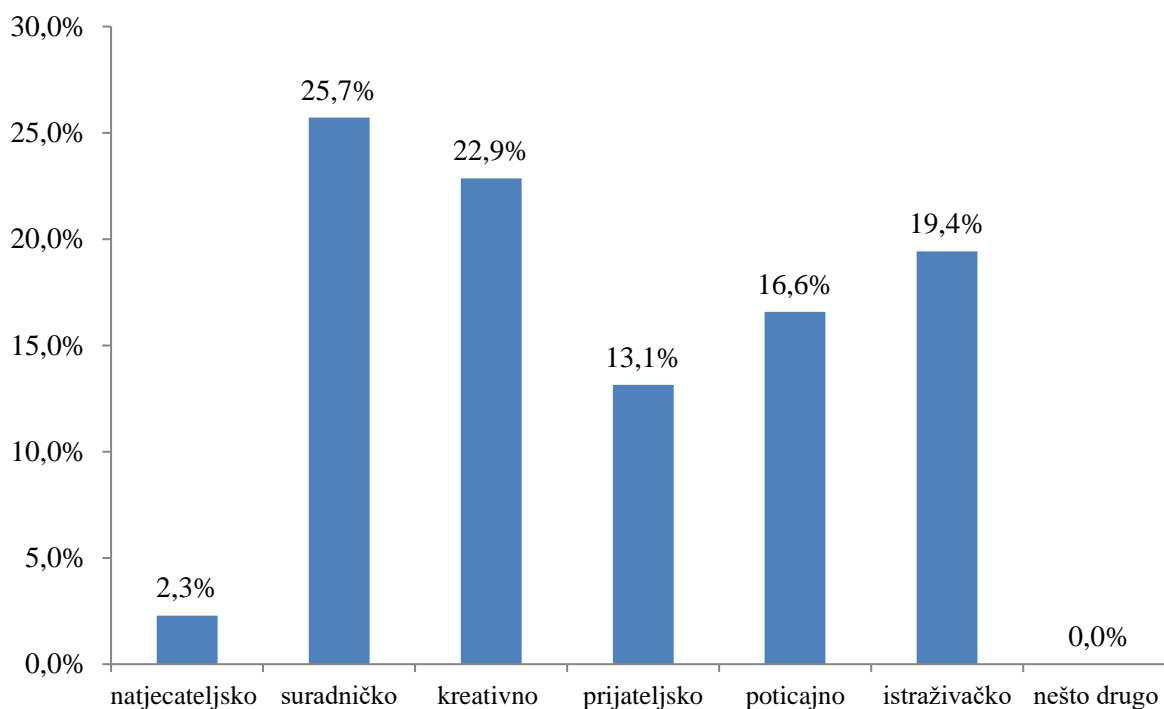
Zanimljivo je da gotovo 90 % ispitanika smatra da postoji razlika između rada u redovitoj nastavi i u izvannastavnim aktivnostima, a kao glavne čimbenike koji doprinose toj razlici navode neopterećenost ocjenjivanjem i suradnički odnos između učenika i nastavnika (Sl. 8). O tome su pisali Zrilić i Košta (2009) koji navode da zahvaljujući fleksibilnosti izvannastavnih aktivnosti, učitelji i učenici mogu zajedno kreirati i provoditi one aktivnosti koje su predmet njihovog interesa i u kojima uživaju u cijelom procesu rada i učenja, bez opterećenosti krajnjim rezultatom. Prema Zrilić i Košta, 2009:163: „Izvannastavne aktivnosti prilika su da se učenici razvijaju i na drugim područjima svoje osobnosti, a na njihovu neformalnu inicijativu i učitelji mogu promijeniti svoj stil poučavanja, uočavajući djelotvornost slobodnog odabira aktivnosti, učenja istraživanjem, timskim učenjem i djelovanjem u izvannastavnim aktivnostima.“

Slika 8. Što utječe na razlikovanje redovne nastave i izvannastavnih aktivnosti?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Posebni rada u izvannastavnim aktivnostima zasigurno pridonosi i ozračje u kojemu se provode. Na prvom mjestu se ističe suradničko ozračje, a zatim slijede kreativno, istraživačko, poticajno i prijateljsko. Očito je to ono što učenike i privlači takvim aktivnostima uz gotovo potpuni izostanak natjecateljske atmosfere (Sl. 9). O važnosti ozračja koje vlada na izvannastavnim aktivnostima govori i Fudurić (2011:107) te napominje kako „valja stvoriti i njegovati opušteno raspoloženje, poticati međusobnu suradnju, srdačnost, susretljivost, slobodan i otvoren razgovor, smijeh. Dijeljenje radosti, smijeha i zabave s drugom djecom promiče povezanost i jača osjećaj zajedništva.“

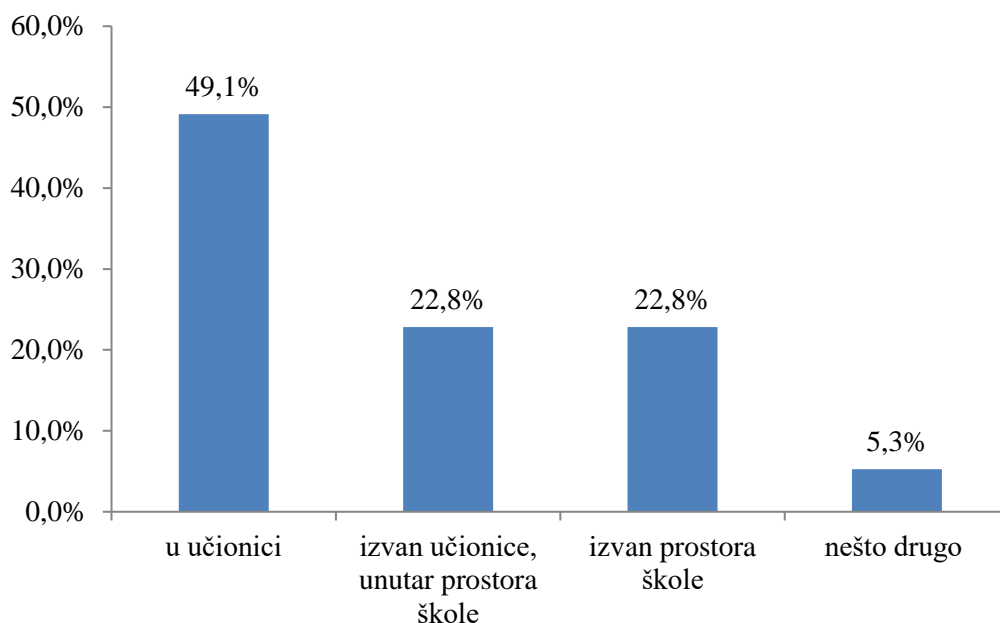

Slika 9. Kakvo je ozračje tijekom izvannastavnih aktivnosti?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Iako je geografija vrlo pogodan predmet za održavanje izvannastavnih aktivnosti izvan prostora škole, prema provedenom anketnom istraživanju, gotovo 75 % aktivnosti odvija se upravo unutar prostora škole, a čak 50 % u učionici (Sl. 10). Zasižno postoje objektivni razlozi zašto je tomu tako, iako bi trebalo poraditi na tome da se aktivnosti što više premjeste izvan škole, u prirodu. Jedan od razloga je stroga zakonska regulativa zbog koje se za svaku aktivnost čije se provođenje planira izvan prostora škole treba tražiti dopuštenje roditelja. Tako se u *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2018) nalaže da je „za sudjelovanje učenika u izbornim i fakultativnim premetima, aktivnostima, modulima, programima i projektima koji nisu obvezni potrebno informirati roditelje i pribaviti njihovu pisanu suglasnost.“ Osim toga, ovaj tip aktivnosti najčešće iziskuje dodatne troškove (npr. za prijevoz, ulaznice, posebnu opremu i slično). Navedeni razlozi sigurno demotiviraju nastavnike pri planiranju ovih aktivnosti pa se sve češće odlučuju na jednostavnija rješenja unutar škole. Ipak, kad god je to moguće nastavnici bi trebali pronalaziti načine kako aktivnosti provoditi izvan učionice, pa makar u neposrednoj školskoj okolini, kako bi što više učili u izvornoj stvarnosti. Takav način rada i učenja pruža višestruku korist za učenike. Naime, prema Zrilić i Košta (2009:165) upravo specifičnost načina i mjesta provođenja izvannastavnih aktivnosti

moгу придонјети квалитетнијем учењу и социјалним вјештинама, „а рад у мањим групама, без школских клупа и без форме, увијек више весели од крutih правила којима се подређују на настаџи“.

Slika 10. Gdje se najčešće odvija рад изџаннаставних активности?

Izvor: anketni upitnik, 2019.

9. 1. Стаџови наставника о изџаннаставним активностима у настаџи географије

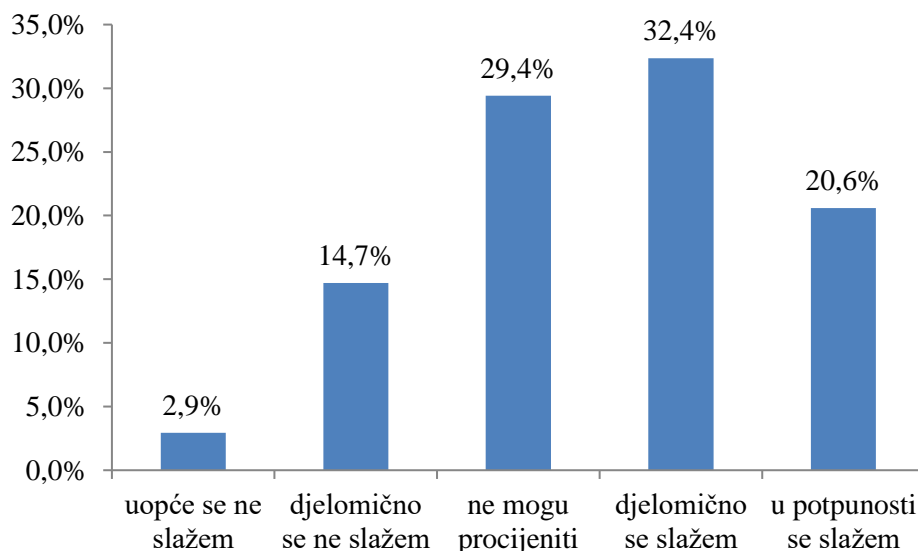
Cilj ovoga dijela anketnog ispitivanja bio je utvrditi zadovoljstvo nastavnika trenutnom zastupljenošću изџаннаставних активности те добити јаснији увид у њихова размишљања и ставове о овој тематици. Zadovoljstvo zastupljenošću изџаннаставних активности у školama u kojima rade ispitani nastavnici različito ocjenjuju. Iako postotak onih kojih su zadovoljni prelazi 50 %, uočljivo je i određeno nezadovoljstvo (Tab. 5). To je nezadovoljstvo posebno vidljivo kada su u pitanju изџаннаставне активности које укључују географске садржаје.

Tab. 5. Zadovoljstvo učitelja/nastavnika zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Zadovoljan/a sam zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti u svojoj školi	11,8	14,7	19,1	35,3	19,1
Zadovoljan/a sam zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti koje uključuju Geografiju u svojoj školi	22,1	19,1	23,5	20,6	14,7

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Relativno nezadovoljstvo nastavnika zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti koje uključuju geografiju može se potpunije razumjeti kada se uzme u obzir i podatak da tek nešto više od polovine anketiranih nastavnika ima prostora i mogućnosti za predlaganje novih izvannastavnih aktivnosti (Sl. 11) što vjerojatno proizlazi iz činjenice da se prečesto taj izbor svodi na odluku ravnatelja i popunjavanje satnice. „Svaka škola je obavezna organizirati izvannastavne aktivnosti uvažavajući interese i potrebe učenika“, ističe Valjan Vukić (2016:36, prema Previšić, 1987), „pa je neophodno ulagati napore za postizanje raznovrsnosti grupa i društava koje djeluju o školi. Na taj se način velikim izborom aktivnosti povećava mogućnost odabira i zadovoljstvo ponuđenim sadržajima, te se izbjegava monotonija i dugogodišnje ponavljanje istih sadržaja, od kojih učenici zaziru.“ Problem je što kada nastavnici vode aktivnost koja im je nametnuta ona „postaje prisila, a nastavnici se ne trude biti kreativni ni svestrano angažirani“ (Zrilić, Košta, 2009:164, prema Rajić i sur., 2007).

Slika 11. Imam prostora i mogućnosti za predlaganje novih izvannastavnih aktivnosti u svojoj školi.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Učitelji i nastavnici kroz rad u izvannastavnim aktivnostima mogu razvijati i vlastite sposobnosti i osobine poput kreativnosti, inovativnosti, sposobnosti rješavanja problema, te jačanja samopouzdanja i socijalnih kompetencija. Za kvalitetan rad s učenicima učitelj bi trebao biti potpuno posvećen određenoj aktivnosti, trebao bi biti smiren i usredotočen te nenametljivo pratiti, poticati i usmjeravati učenike u njihovom radu. Jurčić (2008:11) govori o tome što se od učitelja očekuje „da je sposoban definirati ciljeve, metode, socijalne oblike rada, te da umije izabrati materijalna sredstva potrebna za izvođenje određenoga programa izvannastavne aktivnosti.“ Vidljivo je da su ispitanici itekako svjesni potencijala koje pruža vođenje izvannastavne aktivnosti, pa se preko 88 % ispitanika slaže da kroz rad u izvannastavnim aktivnostima mogu iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne mogu u redovitoj nastavi dok oko 65 % ispitanika smatra da kroz rad u izvannastavnim aktivnostima mogu ostvariti osobni interes (Tab. 6).

Tab. 6. Stav učitelja/nastavnika o dobrobiti izvannastavnih aktivnosti za učitelje/nastavnike

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima nastavnik može iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne može u redovitoj nastavi.	0,0	1,5	10,3	45,6	42,6
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima nastavnik može ostvariti osobni interes.	2,9	5,9	26,5	47,1	17,6

Izvor: anketni upitnik, 2019.

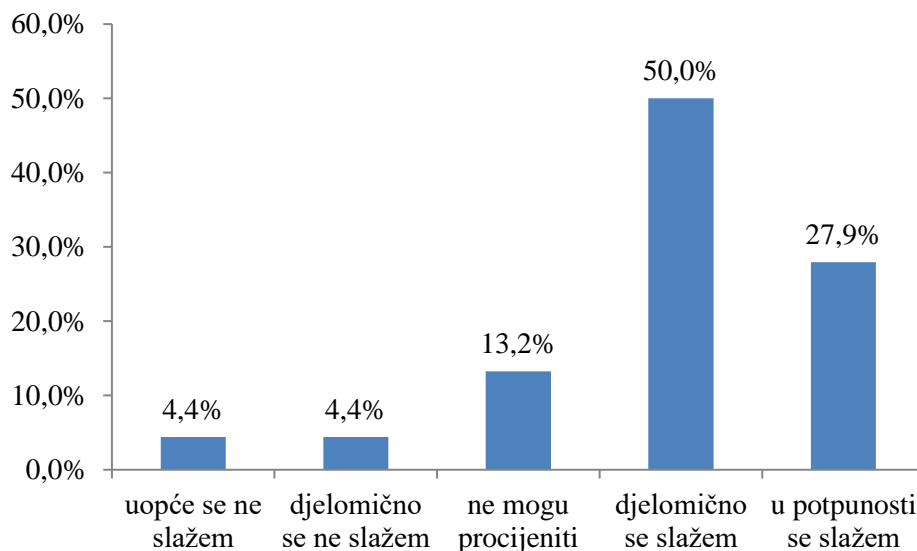
Osim što su nastavnici svjesni koristi koje im pruža rad u izvannastavnim aktivnostima u osobnom razvoju i razvoju sposobnosti, još su uvjereniji u korisnost istih kada je u pitanju dobrobit učenika (Tab. 7). Martinčević (2010: 22) ističe da su izvannastavne aktivnosti u školi „prostor u kojem se najlakše može doprijeti do učenika, do njihovih potreba, želja i aspiracija, ali i prostor u kojem dolazi do punog izražaja učiteljeva socijalna inteligencija i njegova sposobnost aktiviranja tih učenika“ (Martinčević, 2010: 22, prema Heidmann, 2003:163). S time se slaže i Fudurić (2011:107), koja smatra da „sudjelujući u njima učenici produbljuju znanje, zabavljaju se, afirmiraju i uče socijalnim vještinama, razvijaju kompetencije, samopouzdanje i sigurnost u sebe, stvaraju radne navike, postaju odgovorniji i sposobniji za donošenje odluka, upoznaju druge učenike škole“. Zadovoljeni interesi imaju razvojnu i stvaralačku ulogu (Arbunić, 1998). Izvannastavna aktivnost „ujedno je i stilska jer svaki pojedinac izražava kroz nju svoj osobni stil. Ove aktivnosti su samopotkrepljujuće jer njihovo obavljanje je samo po sebi nagrada“ (Jurčić, 2008:12, prema Rosić, 2005:113).

Tab. 7. Stav učitelja/nastavnika o dobrobiti izvannastavnih aktivnosti za učenike

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima učenik može iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne može u redovitoj nastavi.	0,0	4,4	8,8	41,2	45,6
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima učenik može ostvariti osobni interes.	0,0	4,4	10,3	45,6	39,7

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Ono što izvannastavne aktivnosti razlikuje od nastave definirali su Ivančić i Sabo (2012:2) – riječ je o tome da se izvannastavne aktivnosti „odvijaju u posebnim skupinama u koje se učenici uključuju prema vlastitom odabiru. Budući da djeca dobrovoljno odabiru aktivnosti, prisutan je visok stupanj motivacije što omogućuje širok opseg i lakše usvajanje znanja“. Da postoji razlika u odnosu prema učenicima u redovitoj nastavi naspram izvannastavnim aktivnostima slaže se gotovo 78 % nastavnika (Sl. 12).

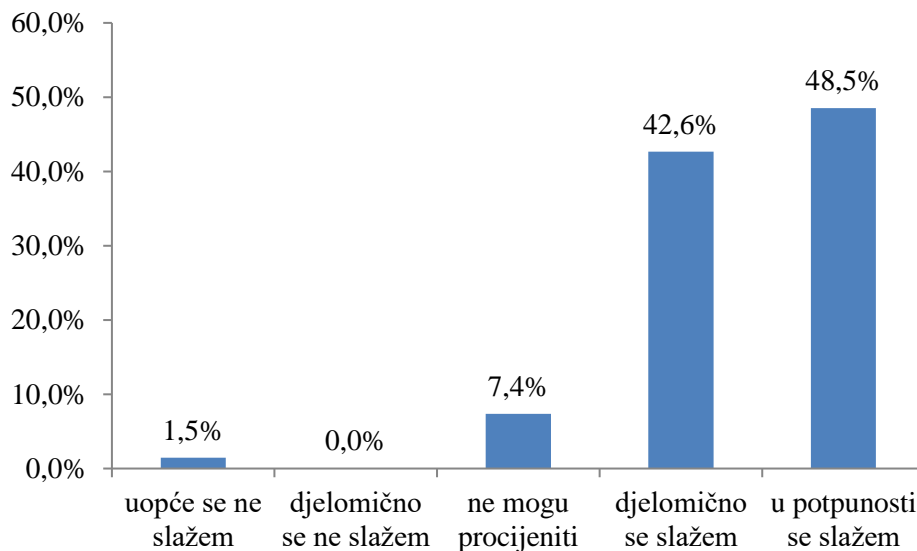
Slika 12. Postoji razlika u odnosu prema učenicima u redovitoj nastavi i u izvannastavnim aktivnostima.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Šiljković, Rajić, Bertić (2007:138) navode da je „svrha izvannastavnih aktivnosti da potiču učenike na stvaralaštvo, stjecanje znanja i umijeća prema njihovim individualnim interesima i sposobnostima.“ Ivančić i Sabo (2012:5) ističu i da, iako u različitoj mjeri razvijene, kreativne sposobnosti imaju gotovo svi učenici, a stalnim djelovanjem u okviru izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti potiče se razvoj dispozicija i cjeloviti razvoj osobnosti učenika. Osim stjecanja znanja i novih kvaliteta znanja, bitna je uloga izvannastavnih aktivnosti u poticanju zainteresiranosti, pobuđivanju znatiželje, identifikaciji i podršci darovitih učenika, kao i učenika koji pokazuju interes za pojedina područja.

Šiljković, Rajić, Bertić, (2007:137, prema Puževski, 2002) pišu o tome kako je razlika u tome što se izvannastavne aktivnosti „odvijaju u posebno formiranim skupinama (učenici u njima iz različitih su razreda, različite dobi, pa i iz različitih škola), dok su često organizirane po srodnosti ili stručno sadržajnoj povezanosti. Učenike u skupini vežu zajedničke sklonosti i

interesi prema nekoj aktivnosti. Program rada izvannastavnih aktivnosti je dan samo okvirno vrstom skupine – inače je u potpunosti u rukama učenika u skupini te je način rada organiziran na principima učeničkog samoupravljanja (nastavnik ili neki drugi voditelj samo je savjetnik).“ Preko 90 % anketiranih nastavnika ističe da izvannastavne aktivnosti potiču razvoj učeničkih sposobnosti koje inače ne mogu u tolikoj mjeri u redovitoj nastavi (Sl. 13).

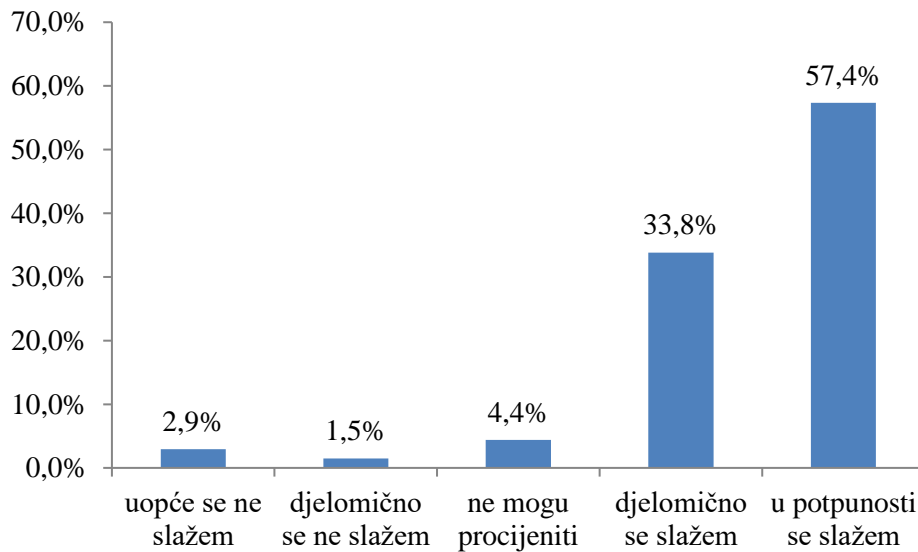

Slika 13. Izvannastavne aktivnosti važne su za razvoj učeničkih sposobnosti koje se ne razvijaju (u tolikoj mjeri) na redovitoj nastavi – poput kreativnosti, timskog rada, znatiželje i inovativnosti.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Školski uspjeh učenika važan je faktor uključivanja u izvannastavne aktivnosti. Dok se odlični učenici potiču na sudjelovanje u više različitih aktivnosti, učenici slabijeg uspjeha su najčešće zanemareni. Upravo bi i ti učenici trebali biti ciljana skupina zbog već navedenih dobrobiti izvannastavnih aktivnosti koje svojim pozitivnim ozračjem mogu pružiti priliku da i oni pokažu svoje mogućnosti i sposobnosti koje možda ne uspijevaju u krutom ustroju redovne nastave. „Učenik upravo u tim aktivnostima ima jedinu mogućnost pokazati svoje afinitete, osvojiti simpatije vršnjaka i prevladati strah od socijalnog neuspjeha“ (Valjan Vukić 2016). „Učeniku se ne smije uskratiti sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima zbog slabog uspjeha u učenju jer uspjeh u izvannastavnim aktivnostima može biti poticaj za uspješnu integraciju u razrednu skupinu, čime se može spriječiti neuspjeh na socijalnom polju, izbjeći emotivne teškoće, a one su vrlo često uzrok i akademskom neuspjehu“ (Zrilić, Košta, 2009:161). Čak 90

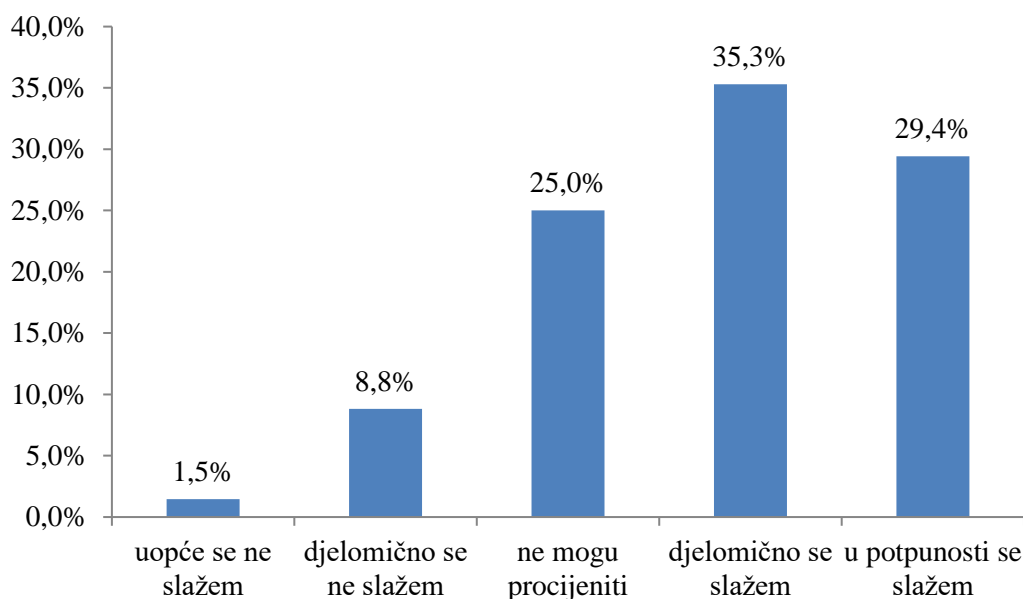
% ispitanih nastavnika podržava poticanje učenika slabijeg uspjeha u sudjelovanju u izvannastavnim aktivnostima (Sl. 14).

Slika 14. Učenici sa slabijim rezultatima u redovitoj nastavi ne smiju se obeshrabrivati za sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

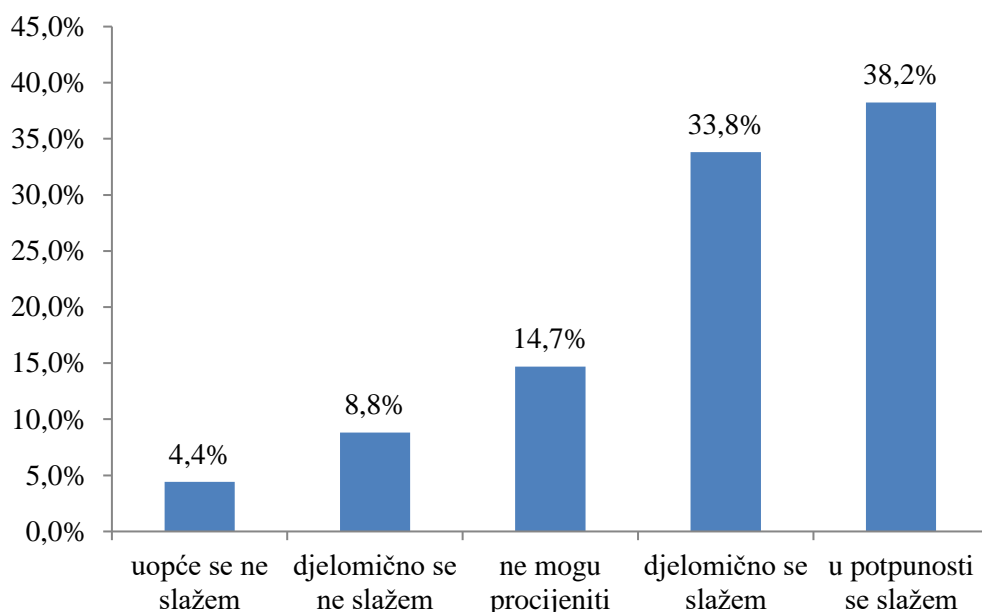
Osim brojnih navedenih pozitivnih utjecaja izvannastavnih aktivnosti na učenike, postoji još i faktor prevencije i izbjegavanja nepoželjnog ponašanja. Dvije trećine ispitanika slaže se s navedenim (Sl. 15). O tome je pisala autorica Valjan Vukić koja ističe da se „radom u izvannastavnim aktivnostima obogaćuju socijalna iskustva u interakciji s vršnjacima jer je, na poseban način, omogućeno da djeca stupaju u socijalne kontakte i odnose koji svestrano izgrađuju njihovu ličnost“ (2016:34, prema Previšić, 1987). Osim toga, provođenje slobodnog vremena na organiziran način kroz izvannastavne aktivnosti uvelike sužava prostor u kojemu je povećana opasnost od negativnih utjecaja na učenike.

Slika 15. Izvannastavne aktivnosti važne su za prevenciju nepoželjnih ponašanja mladih.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Za kvalitetno provođenje izvannastavnih aktivnosti, drže autori Ivančić i Sabo (2012:8), „nije dovoljan samo entuzijizam, već su potrebna stručna znanja i metodičke pripreme“ te napominju da se „stručno usavršavanje učitelja u području izabranoga programa izvannastavnih aktivnosti treba odnositi na razumijevanje svrhe i cilja izvannastavnih aktivnosti kao i na sposobnost pedagoško-metodičkoga osmišljavanja programa“. Prema Jurčiću (2008), razvoj znanosti i tehnologije osigurava učiteljima brojne mogućnosti za oblikovanje i izvođenje programa izvannastavnih aktivnosti koje ga zanimaju, ispunjavaju i omogućuju mu osobni razvoj, tehnike i tehnologije učiteljima nude nove modele stvaralaštva i učenja u izvođenju izvannastavne aktivnosti. Međutim, da bi to bilo izvedivo, ističe autor, i škola i institucije zadužene za stručno usavršavanje prosvjetnih djelatnika u svojim programima rada moraju trajno provoditi odgovarajuće stručno usavršavanje učitelja-voditelja izvannastavnih aktivnosti (u skladu s razvojem znanosti, tehnike i tehnologije). Više od 70 % ispitanih nastavnika smatra da je priprema za provođenje izvannastavnih aktivnosti zahtjevnija od one za redovnu nastavu (Sl. 16).

Slika 16. Priprema za provođenje izvannastavnih aktivnosti zahtjevnija je od pripreme redovne nastave.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

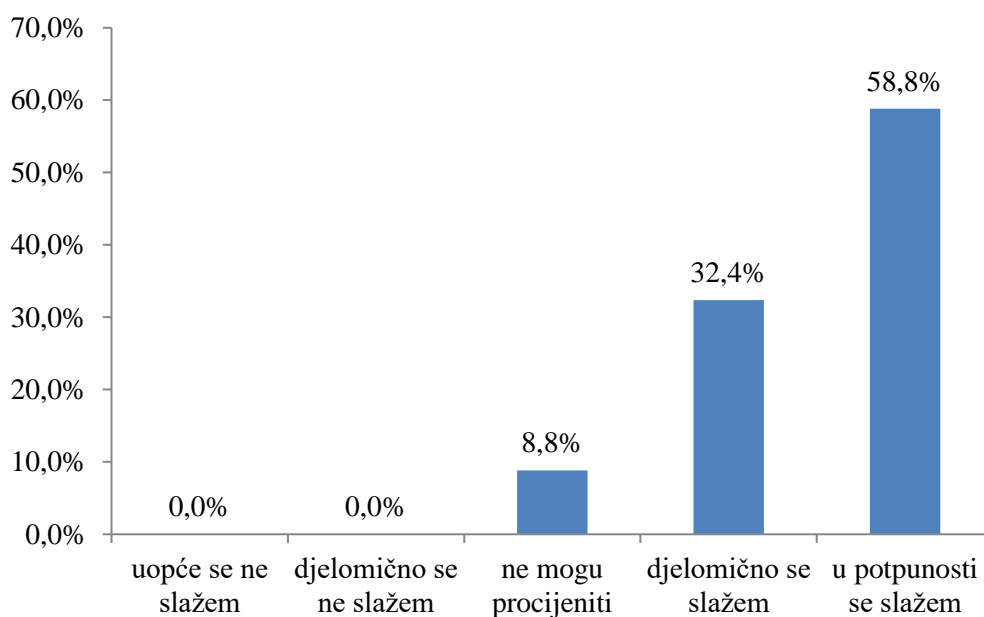
Nešto manji udio nastavnika drži da je za to potrebna dodatna edukacija, a čak njih 87 % bi se voljelo uključiti u dodatnu edukaciju za provođenje izvannastavnih aktivnosti (Tab. 8).

Tab. 8. Stav učitelja/nastavnika o dodatnoj edukaciji za provođenje izvannastavnih aktivnosti

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Za vođenje izvannastavnih aktivnosti potrebna je dodatna edukacija nastavnika.	4,4 %	10,3 %	19,1 %	44,1 %	22,1 %
Volio/voljela bih se uključiti u dodatnu edukaciju nastavnika za provođenje izvannastavnih aktivnosti.	0,0 %	5,9 %	7,4 %	48,5 %	38,2 %

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Osim zadovoljstva učenika koji se uključuju u izvannastavne aktivnosti, da bi se one kvalitetno provodile ne treba zanemariti i zadovoljstvo nastavnika. Ispitani nastavnici poprilično su jednoglasni u mišljenju da bi angažman nastavnika u izvannastavnim aktivnostima trebao biti više prepoznat i bolje valoriziran od strane ravnatelja i ostalih nadležnih tijela (Sl. 17)

Slika 17. Angažman nastavnika u izvannastavnim aktivnostima trebao bi biti više prepoznat/ bolje valoriziran od strane ravnatelja i ostalih nadležnih tijela.

Izvor: anketni upitnik, 2019.

Ono što utječe na zadovoljstvo u provedbi izvannastavnih aktivnosti, prema mišljenju ispitanika, podjednako je uvjetovano potporom školske uprave i materijalnim sredstvima kao i zadovoljstvom učenika i rezultatima koje postižu u radu (Tab. 9). To potvrđuju i Pejić Papak i Vidulin (2016: 137) koje naglašavaju da su faktori koji utječu na zadovoljstvo nastavnika doživljaj potpore školske uprave, sloboda u izboru programa izvannastavnih aktivnosti, način uključivanja učenika te stručno osposobljavanje nastavnika. S obzirom na to da je uloga nastavnika kao organizatora, koordinatora, medijatora, suradnika i partnera u učenju vrlo složena, od iznimne je važnosti njegovo zadovoljstvo jer se ono reflektira na učenike i općenito na kvalitetu izvođenja izvannastavne aktivnosti.

Tab. 9. Stav učitelja/nastavnika o faktorima koji utječu na njegovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Nastavnikovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti ovisi o potpori od strane školske uprave (o komunikaciji, dostupnom prostoru, sredstvima i opremi).	0,0 %	2,9 %	11,8 %	36,8 %	48,5 %
Nastavnikovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti ovisi o zadovoljstvu učenika i rezultatima koji se postižu u radu s učenicima.	1,5 %	0,0 %	10,3 %	50,0 %	36,8 %

Izvor: anketni upitnik, 2019.

10. Rasprava

Osnovni cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi zastupljenost geografskih izvannastavnih aktivnosti u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prva hipoteza glasila je: *Geografski sadržaji nisu dovoljno zastupljeni u postojećim izvannastavnim aktivnostima*. Rezultati istraživanja pokazali su da u 60,3 % škola postoje izvannastavne aktivnosti koje obuhvaćaju geografske sadržaje, što znači da bi se početna hipoteza trebala odbaciti. Međutim, geografija je kao samostalan predmet u tim izvannastavnim aktivnostima zastupljena sa 73,2 %. Tako dolazimo do podatka da je od svih izvannastavnih aktivnosti koje se provode u promatranim školama geografija kao samostalan predmet zastupljena sa 44,1 %, a kada se uzmu u obzir i one škole u kojima se izvannastavne aktivnosti uopće ne provode, taj je udio tek 40,9 %. Koji god podatak od ta dva uzeli, možemo zaključiti da se samostalne geografske izvannastavne aktivnosti provode u manje od polovine škola koje su obuhvaćene ovim istraživanjem te da je ostalo još dosta prostora za njihovo osmišljavanje i provedbu. Može se raspravljati o tome je li hipoteza preopćenito postavljena i koji bi to bio postotak koji bi značio dovoljnu zastupljenost geografije u izvannastavnim aktivnostima. Odgovor na ovako postavljenu hipotezu nužno je prijeporan i pod utjecajem subjektivnog promatranja problema. Međutim, istražujući ovu hipotezu otkriven je čitav niz problema vezanih uz ovu temu. Naime, iz odgovora nastavnika kao i iz konkretnih statističkih podataka razvidno je da se izvannastavne

aktivnosti u školama vrlo često organiziraju iz razloga koji ne uvažavaju želje, potrebe i interese učenika i nastavnika. Kada promatramo tjedno zaduženje ispitanih nastavnika u školskoj godini 2018./2019. koje se odnosi na neposredni odgojno-obrazovni rad, vidljivo je da se vrlo mali udio sati odnosi na izvannastavne aktivnosti, posebno u srednjim školama. Nadalje, stječe se dojam da ni pojedinim nastavnicima nije sasvim jasna razlika između dodatne i fakultativne nastave te izvannastavnih aktivnosti pa se tako među odgovorima na pitanje o nazivu izvannastavne aktivnosti pojavljuju odgovori *dodatna nastava, terenska nastava i posjet meteorološkoj postaji*. Nije zanemariva ni činjenica da se samo 28 od ukupno 68 ispitanika izjasnilo da im se rad u izvannastavnim aktivnostima vrednuje kao dio redovne satnice, i to najčešće samo s jednim satom tjedno što može dovesti do demotivacije nastavnika i zasigurno ne pridonosi njihovom potpunom angažmanu izvan redovite nastave. Zanimljiva je iznimka slučaj u kojemu se jednom nastavniku u manjoj otopnoj školi priznaju čak 4 sata za izvannastavne aktivnosti. S obzirom na navedeno, može se utvrditi da su u praksi izvannastavne aktivnosti često samo način popunjavanja satnice i samim time ne može se govoriti o kontinuitetu i o promišljenim i dobro organiziranim aktivnostima, kao ni o uvažavanju potreba i interesa učenika. S druge strane niz je pozitivnih primjera gdje nastavnici uviđaju značenje izvannastavnih aktivnosti i provode ih imajući na umu dodatna znanja i kompetencije koje učenici stječu sudjelujući na spomenutim aktivnostima.

Zaključno, unatoč tome što prema dobivenim rezultatima prva hipoteza nije nepobitno potvrđena, ostaje neprijeporan subjektivni dojam da geografski sadržaji u postojećim izvannastavnim aktivnostima nisu dovoljno kvantitativno, ali ni kvalitativno zastupljeni.

Druga hipoteza *Izvannastavne aktivnosti s geografskim sadržajima u većoj su mjeri zastupljene u osnovnim nego u srednjim školama Splitsko-dalmatinske županije* je potvrđena ($p < 0,05$) (Tab. 10). Geografski su sadržaji zastupljeni u izvannastavnim aktivnostima u samo 35 % srednjih škola. Razlog je tome to što više od pola anketiranih nastavnika radi u srednjoj školi u gradu Splitu, gdje je nastavnicima geografije lakše popuniti satnicu zbog veličine škola i broja razrednih odjeljenja. To potvrđuje i analiza njihovog tjednog zaduženja. Među 20 ispitanika koji predaju isključivo u srednjoj školi njih 17 ima puno tjedno radno zaduženje u školama, a svoju propisanu satnicu popunjavaju već redovnom nastavom geografije i eventualno razredništvom. Samo jedan nastavnik među njima ima tek jedan sat predviđen za provođenje izvannastavnih aktivnosti. Kako im se rad u izvannastavnim aktivnostima posebno ne vrednuje, ne čudi tako mali postotak geografskih izvannastavnih aktivnosti u srednjim školama. Osim toga, upitno je koliko je vjerodostojan podatak i o navedenih 35 % geografskih izvannastavnih aktivnosti s obzirom na već spomenuto različito poimanje izvannastavnih aktivnosti od strane

nastavnika. Tako se u odgovorima navode aktivnosti koje su povremenog i prigodnog karaktera (*npr. suradnja s raznim institucijama u različitim manifestacijama i istraživanjima*). Drugi je razlog taj što su učenici osnovne škole više orijentirani na provođenje slobodnog vremena u školi koja im je najčešće blizu mjesta stanovanja, pa im se lakše uključiti u neku izvannastavnu aktivnost. Srednjoškolce je općenito teže privoljeti da borave u školi izvan redovne nastave u prvom redu zbog velikog opterećenja koje imaju i opširnog kurikuluma redovne nastave. Budući da mnoge škole rade u dvjema smjenama ili jednu zgradu dijele dvije različite škole, čest je problem prostora i vremena u kojemu bi se izvannastavne aktivnosti mogle odvijati pa su najčešći slobodni termini predsati, sedmi satovi ili rad subotom. Također, mnogi učenici ne žive u blizini škole pa dosta vremena provedu na putu do škole. Osim toga, često pohađaju glazbenu školu, sudjeluju u sportskim aktivnostima, pohađaju škole stranih jezika ili neke druge aktivnosti. Iz navedenih razloga, dobiveni rezultati rjeđeg provođenja izvannastavnih aktivnosti u srednjim školama nisu iznenađujući.

Tab. 10. Prikaz hi-kvadrat testa za ispitivanje zastupljenosti geografskih izvannastavnih aktivnosti u osnovnim/srednjim školama

	osnovne škole	srednje škole	χ^2	Df	P
geografske izvannastavne aktivnosti	70,7 %	35,0 %	7,57	2	0,02

Izvor: anketni upitnik, 2019

Analizirajući stavove nastavnika o izvannastavnim aktivnostima u nastavi geografije utvrđeno je da se preko 86 % nastavnika slaže da učenici kroz rad u izvannastavnim aktivnostima mogu iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne mogu u redovitoj nastavi te da mogu ostvariti osobne interese. Čak 91 % nastavnika slaže se da su izvannastavne aktivnosti važne za razvoj učeničkih znanja i kompetencija koje se ne razvijaju u tolikoj mjeri na redovitoj nastavi kao što su primjerice kreativnost, timski rad, znatiželja i inovativnost. Također, dvije trećine ispitanika smatra da su izvannastavne aktivnosti važne za prevenciju nepoželjnih ponašanja mladih.

Osim važnosti izvannastavnih aktivnosti za učenike, valja napomenuti da i nastavnici mogu imati višestruke koristi od njih. Tako preko 88 % nastavnika misli da kroz rad u izvannastavnim aktivnostima mogu iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne mogu u redovitoj nastavi, dok oko 65 % ispitanika smatra da kroz taj rad i nastavnici mogu ostvariti osobne interese. Na temelju navedenog može se zaključiti da je treća hipoteza *Nastavnici geografije prepoznaju važnost izvannastavnih aktivnosti* potvrđena.

Četvrta hipoteza *Nastavnici geografije spremni su se dodatno educirati za provođenje izvannastavnih aktivnosti* potvrđena je s obzirom na to da se čak 87 % ispitanih nastavnika izjasnilo da bi se voljelo uključiti u dodatnu edukaciju za provođenje istih. Naime, nastavnici su svjesni da je priprema za provođenje izvannastavnih aktivnosti često zahtjevnija od pripreme za redovnu nastavu, s čime se slaže više od 70 % ispitanika, te da je za to potrebna dodatna edukacija. Iz svega navedenoga, očita je potreba za organiziranjem stručnih osposobljavanja i usavršavanja kao što je nužno i pružanje potpore nastavnicima od strane nadležnih tijela kako bi se iskoristila njihova iskazana dobra volja, te istovremeno smanjila ograničenja i zapreke u provođenju izvannastavnih aktivnosti. Isto tako, kao što je već spomenuto na primjeru kolegija o izvannastavnim aktivnostima Odjela za Geografiju na Sveučilištu u Zadru, potrebno je educirati i buduće nastavnike na visokoškolskim institucijama i usmjeriti ih na važnost problematike učeničkog provođenja slobodnog vremena te ih osposobiti za kreiranje i organizaciju drugih oblika odgojno-obrazovnog rada osim redovne nastave.

11. Mogućnosti koje geografija pruža u provođenju izvannastavnih aktivnosti

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske geografiju klasificira kao interdisciplinarnu znanost koja obuhvaća više područja u vidu fizičke, društvene, regionalne i primijenjene geografije (Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama, NN, br. 118/09., 82/12. i 32/13.) Zbog svog integrativnog karaktera predstavlja mosnu znanost koja povezuje prirodna i društvena područja što i nastavni predmet geografiju čini jedinstvenim. U *Kurikulumu nastavnog predmeta Geografija za osnovne škole i gimnazije* (2019) je definirana kao „znanost koja se bavi proučavanjem odnosa i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru radi planiranja funkcionalne i, prema mogućnosti, optimalne prostorne organizacije te upravljanja prostorom u skladu s održivim, pametnim i uključivim razvojem.“

U spomenutom kurikulumu (2019) navodi se da je „svrha učenja i poučavanja geografije usvajanje geografskih znanja i vještina te pozitivnih etičkih stavova koje kao skup kompetencija možemo nazvati geografskom pismenošću.“ Nadalje, napominje se da učenje geografskih sadržaja pomaže učenicima da postanu odgovorniji prema sebi, svojoj zajednici i okolišu. Uče orijentirati se, kretati se, promatrati i prikupljati podatke u prostoru, koristiti geografske karte, nove tehnologije, uključujući i geografske informacijske sustave. Osposobljavaju se za

prepoznavanje prostorno relevantnih problema od lokalne ka sve višim prostornim razinama. Učenici razvijaju prostorno mišljenje, uče o prostoru, ali i u prostoru što im pomaže pri shvaćanju i razvijanju identiteta, od lokalnog i nacionalnog do globalnog. Upoznavanje i prihvaćanje drugih kultura potiče razvijanje socijalne osjetljivosti, solidarnosti, tolerancije i empatije. Slojevitost predmeta geografija pridonosi i shvaćanju uzročno-posljedičnih veza različitih prirodnih i društvenih pojava te razvoju kritičkog mišljenja. Potiče razvoj ekološke svijesti i brige za okoliš te omogućava bolje razumijevanje položaja svakog pojedinca u promjenjivom i složenom suvremenom svijetu. Pitanje održivoga razvoja i sudjelovanje u odgovornom vrednovanju prirodnih resursa koji neće nepovratno uništiti okoliš ne mogu se razumjeti bez geografije, a kroz proces učenja geografskih sadržaja učenike se potiče da uočavaju probleme, razmišljaju o rješenjima tih problema te na aktivno sudjelovanje u oblikovanju bolje budućnosti. Zbog svega navedenog, nastavni predmet geografija pruža mogućnost razvijanja osjećaja odgovornosti kod učenika, kako bi svaka generacija iza sebe ostavila svijet u boljem stanju nego što ga je dobila u naslijeđe.

Čukelj (2009) je pisala o pojmu okoliša te navodi da „ima kompleksno ekološko značenje, tj. obuhvaća prirodnu osnovu i društvenu modifikaciju“ (Čukelj 2009: 268, prema Matas 2001: 10). Nadalje pojašnjava kako je „geografski okoliš sadržajno slojevitiji i kompleksniji od prirodnog“ jer „sadrži prirodni i preoblikovani prostor, uključujući tu stanovništvo zajedno s mrežom njegovih proizvodnih, gospodarskih, naseobenih i kulturnih ustanova i sredstava, čemu osim toga treba dodati socijalne djelatnosti obranu, sigurnost, upravu i usluge“ (Čukelj 2009: 268, prema Bognar i Pécsi, 2003: 37). U Nastavnom planu i programu spominje se da je poželjno uzeti u obzir zavičajne osobitosti pri obrađivanju nastavnih tema i navodi se da „gdje god je moguće, poželjno je primijenjivati praktičan rad“ (Čukelj 2009, prema Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006: 261). Tako je i u nastavnom planu i programu geografije – upoznavanje geografskog sadržaja u neposrednoj blizini je preporučeno i na taj se način najbolje spoznaje raznolikost krajobraza, kroz promatranje i istraživanje (Čukelj 2009). Treba se promotriti sve elemente geografskog krajobraza/okoliša da bi se stvorili stavovi i mišljenja. Može se organizirati ciljane izvanučioničke nastave na kojoj će zadaća biti npr. upoznavanje prirodnog krajobraza (livada, šuma, dolina rijeka, ponora, arhipelaga) ili pak kultiviranog krajobraza (ruralni, urbani, industrijski ili zagađeni) (Čukelj 2009). U svome istraživanju autorica je zaključila da bi učenici za vrijeme osnovnog obrazovanja trebali istraživati vrijeme i klimu zavičaja, i da u tome najviše sudjeluju učenici čije su škole uključene u GLOBE projekt. Osim toga, spomenuti su spomenici prirode (geološki, geomorfološki, hidrološki, botanički i zoološki) s kojima su najbolje

upoznati učenici Primorske Hrvatske, budući da krški krajevi obiluju takvim spomenicima. Autorica ističe važnost izvanučioničke nastave i projekata jer kroz njih „učenici uočavaju i spoznaju povezanost elemenata okoliša i njihove važnosti za život i opstanak čovjeka (zrak; pitku vodu; izvore energije i njihovu potrošnju; obradivo tlo; ljudsko zdravlje i hranu te poljoprivredu; industriju; slobodno vrijeme; biotehnologiju; prijenos informacija i transport; slobode i kontrole u znanosti i tehnologiji)“ (Čukelj 2009, prema Hodson 2004), a izvanučionička nastava u zavičaju bitna je za poistovjećivanje učenika sa sredinom u kojoj žive, stvaranje kulturnog identiteta, ali i lakše razumijevanje znanstvenih spoznaja i primjenjivosti tih spoznaja u budućnosti (Čukelj 2009, prema Dillon i sur. 2005). U nastavne planove i programe može se uključiti istoimeni izborni predmet interdisciplinarnih nastavnih sadržaja ili se može školskim kurikulumom odrediti najmanje jedna izvanučionička nastava vezana uz kulturnu i prirodnu baštinu pojedine lokalne sredine. Na taj bi se način ostvarili ciljevi i zadaće odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj (Čukelj 2009).

Curić i dr. (2007) proveli su vrijednu komparativnu analizu kurikuluma geografije jedanaest europskih država (Švedske, Finske, Norveške, Engleske, Škotske, Irske, Nizozemske, Njemačke, Austrije, Slovenije i Mađarske). Autori su zaključili da se „u svim državama poseban naglasak stavlja na potrebu aktualizacije nastavnih sadržaja i primjenu raznovrsnih nastavnih metoda i oblika rada. Učenike se potiče na aktivno sudjelovanje u stjecanju znanja, razvoj kreativnog i kritičkog mišljenja, usvajanje znanstvenih metoda te razvoj radnih navika. Ističe se potreba poticanja učenika na različite oblike rada poput samostalnog rada i istraživanja, rada u parovima, rada u skupinama, diskusije, terenskog rada, projektne nastave. Učenike se potiče na pripremu samostalnih prezentacija, izradu referata, postera, plakata, izradu projekata. Posebno se ističe potreba za korelacijom stečenih znanja iz geografije s ostalim nastavnim predmetima kako bi se kod učenika razvilo cjelovito znanje i razumijevanje“ (Curić, 2007:489). Upravo je novi kurikulum orijentiran prema tome da se u nastavi geografije i u Hrvatskoj pristupi slično. U njemu se detaljno pojašnjava način na koji je geografija povezana s ostalim predmetima te se daje čitav niz mogućnosti za razvoj različitih učeničkih kompetencija poput jezično-komunikacijskih vještina, socijalne, ekonomske, političke, informatičke pismenosti, razumijevanja oblika, veličina i prostora, shvaćanja uzročno-posljedičnih veza u prirodnim i društvenim procesima, promišljanje o zdravim životnim navikama, zaštiti okoliša i dr.

S obzirom na bogatstvo sadržaja obuhvaćenih geografijom kao nastavnim predmetom, nemoguće je sve navedeno kvalitetno obraditi i iskoristiti kroz redovnu nastavu. Dio geografskih sadržaja prema novom kurikulumu naći će se i u međupredmetnim temama koje spadaju u obvezne ishode, ali ni time neće biti iscrpljene brojne mogućnosti koje se nude. Zbog

toga su specifični organizacijski oblici i metode rada koje pružaju izvannastavne aktivnosti idealan dodatni prostor za ostvarivanje obrazovnih ciljeva koji se žele postići učenjem i poučavanjem nastavnog predmeta geografija, a jednako tako se mogu postići i odgojni ciljevi za koje je škola zadužena. S druge strane, geografski sadržaji pružaju brojne mogućnosti za osmišljavanje i oblikovanje različitih interdisciplinarnih izvannastavnih aktivnosti budući da je geografija na neki način povezana sa gotovo svim nastavnim predmetima. Mnoge su se škole u Hrvatskoj, pa tako i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, uključile u međunarodne projekte i programe, poput *Globe-projekta*, *Eko-škole*, *Semep-a*, *I ja sam dio prirode – praktikuma u prirodi*, ili sudjeluju na *Festivalu znanosti*. Geografski sadržaji, između ostalih, prisutni su u svim tim aktivnostima. Ipak, pred učitelje i nastavnike se sve češće postavlja zahtjev da u svojoj školi osmisle neki novi projekt kako bi se eventualno dobila dodatna financijska sredstva iz europskih fondova ili da se kao partneri uključe u projekte koji povezuju više različitih škola i institucija u Hrvatskoj i Europskoj uniji. Jedan ispitanik s manje od pet godina radnog iskustva u provedenom anketnom istraživanju navodi kako je upravo „usmjerenost na projektno financiranje iz EU fondova“ faktor koji utječe na ponudu izvannastavnih aktivnosti u školi u kojoj radi. Isti nastavnik provodi izvannastavnu aktivnost *Geoinformatika u geografiji*. Da će se projekti u školama sve više provoditi može se zaključiti iz novog *Pravilnika o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima* (2019) po kojemu je moguće napredovati u zvanje mentora, savjetnika i izvrsnog savjetnika. Sudjelovanje u projektima jedan je od nužnih zahtjeva među brojnim koji se stavljaju pred one koji žele steći neko od navedenih zvanja. Učiteljima i nastavnicima zasigurno ne nedostaje dobrih ideja, ali im svakako treba pomoći kako u formalnom dijelu tako i u sadržajnom, jer ipak se radi o specifičnom načinu osmišljavanja aktivnosti, uvjetima provođenja i evaluacije. Za početak, poželjno je poticati uključivanje škola u razne postojeće programe, projekte i radionice ili njegovati suradnju s različitim lokalnim udrugama orijentiranim na edukativno-zabavne programe za djecu i mlade. Takve udruge su se među prvima počele uključivati u razne projekte i već su stekle dragocjena iskustva. Kada su geografski sadržaji u pitanju, poticajan je primjer projekt *Centar izvrsnosti Cerovačke špilje-održivo upravljanje prirodnom baštinom i krškim podzemljem*, sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj. U okviru toga projekta Speleološki klub „Ozren Lukić“ osmislio je jednodnevnu radionicu *Mala škola speleologije*, na kojoj se pored ostalih aktivnosti održava predavanje o geologiji, geomorfologiji krša, paleontologiji i biospeleologiji na način prilagođen osnovnoškolskom uzrastu (URL6).

Usmjerenost na projekte kao jedan od načina provođenja izvannastavnih aktivnosti već je prisutna u brojnim državama Europske unije pa bi njihova iskustva mogla biti primjer i hrvatskim nastavnicima. Za naše su prilike možda najlakše primjenjiva ona iz susjedne Slovenije, čiji školski sustav baštini sličnu tradiciju, ili iz Austrije. Istražujući školske kurikulume i izvannastavne aktivnosti u pojedinim školama, vidljiva je raznovrsna ponuda i prisutnost brojnih projekata usmjerenih na prirodoslovlje, očuvanje prirodne i kulturne baštine, brigu o okolišu, recikliranje, zaštitu živog svijeta i mnoge druge teme povezane s geografijom. U objema državama svaka je škola obvezna organizirati posebne oblike nastave u prirodi. U Sloveniji su to *Škole u prirodi* (URL7), a u Austriji *Tjedan projekata* (URL8). Organizacija ovakvih aktivnosti iziskuje dodatna materijalna sredstva koja osigurava država, a u dijelu troškova participiraju i roditelji učenika. Važnost ovakvih oblika rada za međupredmetno i istraživanju usmjereno učenje, kao i za odgoj mladih kroz promicanje vrijednosti, prepoznaju i lokalne zajednice, koje podržavaju projekte i nagrađuju one najbolje.

Brojni su načini na koje se geografski sadržaji mogu implementirati u izvannastavne aktivnosti i u našim školama. Preduvjet za ozbiljniji iskorak jest da svi sudionici u tome procesu, od učenika, preko nastavnika pa do školske uprave i nadležnih tijela budu svjesni koristi koje izvannastavne aktivnosti mogu pružiti učenicima, a time i cijeloj zajednici.

12. Zaključak

O pozitivnom utjecaju izvannastavnih aktivnosti na kognitivni i socijalni razvoj učenika govore brojna istraživanja spomenuta, između ostaloga, i u ovome radu. Izvannastavne aktivnosti idealan su način za nadopunjavanje odgojnog aspekta škole kao institucije te za usmjeravanje učenika ka postajanju snalažljivim, marljivim, znatiželjnim pojedincima koji se jednako dobro snalaze u timu i pojedinačno. Dobro osmišljene izvannastavne aktivnosti ne samo da dopunjuju i proširuju redovnu nastavu, već imaju i pozitivan učinak na kulturu provođenja slobodnoga vremena.

Cilj ovoga rada bio je ispitati zastupljenost izvannastavnih aktivnosti u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji te utvrditi stavove nastavnika o ovoj temi. Premda su rezultati anketnoga istraživanja pokazali da geografski sadržaji jesu zastupljeni u izvannastavnim aktivnostima, ostaje prostora za implementiranje još geografskih sadržaja u izvannastavne aktivnosti te za poboljšanje kvalitete sadržaja. Kada je o nastavnicima geografije riječ, njihova je uloga u tome velika i nezamjenjiva. Stoga ohrabruju

iskazani pozitivni stavovi nastavnika kako o dobrobiti izvannastavnih aktivnosti, tako i njihovoj spremnosti i želji da se više uključe u rad izvannastavnih aktivnosti. Pohvalna je i volja da se dodatno educiraju u tom smislu. Edukacija je zasigurno potrebna jer se kroz anketno ispitivanje uočilo da ni nastavnici nisu uvijek sigurni kako i koje aktivnosti provesti te kako ih integrirati u školski kurikulum. Pored edukacije nastavnika potrebno je poboljšati kriterije i uvjete biranja izvannastavnih aktivnosti i njihovih voditelja u školama. Naime, ravnatelji imaju ograničen broj sati na razini škole i često ih koriste za popunjavanje satnice pojedinih nastavnika koji to ne mogu postići kroz redovnu nastavu. Pri tome se manje vodi računa o interesima i željama učenika, a voditelji tih aktivnosti nisu nužno i oni koji su najkompetentniji ili najviše motivirani.

Kurikularna reforma, koja se od školske godine 2018./2019. počela provoditi u eksperimentalnim školama, a od školske godine 2019./2020. se provodi u svim prvim i petim razredima osnovnih škola te prvim razredima gimnazija i četverogodišnjih strukovnih škola, veliki značaj pridaje međupredmetnim temama. To je odlična prilika za implemetiranje geografskih sadržaja, osobito uzevši u obzir predmetnu širinu i mosnu ulogu geografije u znanosti. Međupredmetne teme poput održivog razvoja, poduzetništva, uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije, osobnog i socijalnog razvoja, građanskog odgoja i obrazovanja na kojima će se raditi mogu itekako pomoći u tom procesu te dati nove ideje i izazove za „izlazak iz učionica“. Zaključno, ovo istraživanje predstavlja doprinos temi izvannastavnih aktivnosti u nastavi geografije te otvara brojna pitanja kojima se potrebno baviti u budućnosti.

13. Sažetak

U radu se analizira zastupljenost izvannastavnih aktivnosti u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji, kao i stavovi nastavnika geografije o izvannastavnim aktivnostima. Rad je primarno istraživačkoga tipa, temelji se na anketnom upitniku provedenom na 68 ispitanika – nastavnika geografije, ali dio rada se odnosi na teorijski okvir u kojemu se pojašnjavaju svi pojmovi vezani za temu. Na temelju anketnog ispitivanja utvrđeno je da geografski sadržaji u postojećim izvannastavnim aktivnostima u Splitsko-dalmatinskoj županiji nisu dovoljno zastupljeni, posebno u srednjim školama. Osim toga, utvrđeno je da su nastavnici svjesni važnosti ovog oblika odgojno-obrazovnog rada i dobiti koje ima za učenike, kao i da su se spremni dodatno educirati. Novi kurikulum nastavnog predmeta Geografija i promjene u pristupu poučavanju u hrvatskom školstvu sigurno će pridonijeti pomaku prema kvalitetnijem učenju pri čemu će i izvannastavne aktivnosti imati značajnu ulogu.

Ključne riječi: izvannastavne aktivnosti, geografija, škola, slobodno vrijeme

14. Summary

This paper analyses the presence of extracurricular activities in the teaching of geography in primary and secondary schools in Split-Dalmatia County as well as the attitudes of geography teachers towards extracurricular activities. This thesis is a scientific research paper, with its primary focus on the qualitative data collected via a survey conducted with 68 respondents – teachers of geography - embedded in a theoretical framework in which all concepts related to the subject are explained. Based on the responses to the survey, it can be argued that in the existing extracurricular activities in Split-Dalmatia County the teaching of geography is not yet as present as it could be, particularly at secondary school level. In addition to this, the survey found that teachers are aware of the importance of extracurricular activities and its benefits to pupils and that they are willing to further educate themselves on the topic. The new curriculum for the school subject geography and changes in the approach to teaching in the Croatian school system in general will lead to a more well-rounded learning experience, wherein extracurricular activities will play an important role.

Keywords: extracurricular activities, geography, school, leisure

15. Literatura

1. Curić, Z., Vuk, R., Jakovčić, M. (2007): *Kurikulumi geografije za obvezno obrazovanje u 11 europskih zemalja – komparativna analiza*, Metodika: Vol. 8, br. 15 (2/2007), 444 – 466
2. Čukelj, Z. (2009): *Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske*, Soc. ekol. Zagreb: Vol. 18, br. 3-4, 267 – 288
3. Fudurić, B. (2012): *Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti*, Napredak : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, Vol. 153 No. 1, 107 – 116
4. Đaković, M. (2018): *Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije*, Diplomski rad, Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
5. Ivančić, I., Sabo, J. (2012): *Izvannastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme*, Ekvilibrij
6. Jurčić, M. (2008): *Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti*, Život i škola, br. 20 (2/2008), god. 56., 9 – 26
7. Kostović-Vranješ, V., Bulić, M., Novoselić, D. (2016): *Izvannastavna aktivnost „kompostiranje“ u promicanju obrazovanja za održivi razvoj*, Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, Vol. 65 No. Tematski broj, 79 – 90
8. Martinčević, J. (2010): *Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole*, Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol. 56 No. 24, 29 – 34
9. Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2012): *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet, Osijek
10. Mlinarević, V., Miliša, Z., Proroković, A. (2007): *Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra*, Pedagogijska istraživanja, Vol. 4 No. 1, 81 – 97
11. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Republika Hrvatska
12. *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (NN 7/2019)

13. Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016): *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*, Školska knjiga, Zagreb
14. *Pravilnik o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu* (1995:5)
15. *Pravilnik o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima* (NN 68/2019)
16. *Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi* (NN 94/10) (posjećeno: 3.9.2019.)
17. *Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi* (NN 34/14) (posjećeno 3.9.2019.)
18. *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* (NN, br. 118/09., 82/12. i 32/13.)
19. Šiljković, Ž., Rajić, V., Bertić, D. (2007): *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti*, *Odgovorne znanosti*, 9 (2), 113 – 145.
20. Valjan Vukić, V.(2013): *Slobodno vrijeme kao „prostor“ razvijanja vrijednosti u učenika*, *Magistra Iadertina*, Vol. 8. No. 1., 59 – 73
21. Valjan Vukić, V. (2016): *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika – višestruke perspektive*, *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, Vol. 65 No. 1, 2016., 33 – 57
22. Vrcelj, S. (2000): *Školska pedagogija*, Filozofski fakultet Rijeka
23. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 68/2018)
24. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 126/2012)
25. Zrilić, S., Košta T. (2009): *Učitelj – kreator izvannastavnih aktivnosti*, *Magistra Iadertina*, Vol. 4 No. 1, 159 – 170

16. Izvori

URL 1: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59653> (posjećeno 29.3.2019.)

URL 2: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2018.pdf (posjećeno 15.7.2019.)

URL 3:

https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17.html (posjećeno 15.7.2019.)

URL 4: https://www.dzs.hr/Hrv/publication/metodologije/metod_67.pdf (posjećeno 15.7.2019.)

URL 5: http://www.unizd.hr/Portals/6/izvannastavne_%202017_2018%20D.pdf (posjećeno 19.9.2019)

URL6: <https://www.pp-velebit.hr/hr/novosti/item/53-mala-%C5%A1kola-speleologije-jednodnevna-radionica> (posjećeno 21.9.2019.)

URL 7: https://studentski.net/gradivo/umb_pef_rp1_ds2_sno_sola_v_naravi_01 (posjećeno 22.9.2019.)

URL 8: <https://bildungshub.wien/> (posjećeno 22.9.2019.)

17. Popis slika

Slika 1. Udio ispitanika prema spolu.....	18
Slika 2. Udio ispitanika prema razredima u kojima rade.....	22
Slika 3. Udio ispitanika prema godinama radnog staža.....	23
Slika 4. Udio ispitanika prema udaljenosti od mjesta rada.....	25
Slika 5. Koji faktori utječu na ponudu izbora izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?.....	27
Slika 6. Na koji se način biraju voditelji pojedinih izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?.....	28
Slika 7. Zašto ste se odlučili uključiti u provedbu izvannastavnu/e aktivnost/i?.....	29
Slika 8. Što utječe na razlikovanje redovne nastave i izvannastavnih aktivnosti?.....	30
Slika 9. Kakvo je ozračje tijekom izvannastavnih aktivnosti?.....	31
Slika 10. Gdje se najčešće odvija rad izvannastavnih aktivnosti?.....	32
Slika 11. Imam prostora i mogućnosti za predlaganje novih izvannastavnih aktivnosti u svojoj školi.....	34
Slika 12. Postoji razlika u odnosu prema učenicima u redovitoj nastavi i u izvannastavnim aktivnostima.....	36
Slika 13. Izvannastavne aktivnosti važne su za razvoj učeničkih sposobnosti koje se ne razvijaju (u tolikoj mjeri) na redovitoj nastavi – poput kreativnosti, timskog rada, znatiželje i inovativnosti.....	37
Slika 14. Učenici sa slabijim rezultatima u redovitoj nastavi ne smiju se obeshrabrivati za sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima.....	38
Slika 15. Izvannastavne aktivnosti važne su za prevenciju nepoželjnih ponašanja mladih.....	39
Slika 16. Priprema za provođenje izvannastavnih aktivnosti zahtjevnija je od pripreme redovne nastave.....	40
Slika 17. Angažman nastavnika u izvannastavnim aktivnostima trebao bi biti više prepoznat/bolje valoriziran od strane ravnatelja i ostalih nadležnih tijela.....	41

18. Popis tablica

Tab. 1. Nastavni predmeti koje nastavnici predaju osim geografije.....	19
Tab. 2. Popis osnovnih i srednjih škola u kojima rade ispitanici.....	20
Tab. 3. Tjedno radno zaduženje učitelja/nastavnika.....	24
Tab. 4. Zastupljenost izvannastavnih aktivnosti.....	26
Tab. 5. Zadovoljstvo zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti.....	32
Tab. 6. Stav učitelja/nastavnika o dobrobiti izvannastavnih aktivnosti za učitelje/nastavnike.....	35
Tab. 7. Stav učitelja/nastavnika o dobrobiti izvannastavnih aktivnosti za učenike.....	35
Tab. 8. Stav učitelja/nastavnika o dodatnoj edukaciji za provođenje izvannastavnih aktivnosti.....	40
Tab. 9. Stav učitelja/nastavnika o faktorima koji utječu na njegovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti.....	42
Tab. 10. Prikaz hi-kvadrat testa za ispitivanje zastupljenosti geografskih izvannastavnih aktivnosti u osnovnim/srednjim školama.....	44

19. Prilozi

Anketni upitnik

Poštovani/e kolege i kolegice, u svrhu izrade diplomskoga rada provodim istraživanje o zastupljenosti izvannastavnih aktivnosti u nastavi Geografije u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Bilo bi mi od velike pomoći kada biste izdvojili nekoliko minuta za ispunjavanje ovoga anketnog upitnika. Rezultate provedenog istraživanja možete zatražiti na ivana.negotic@gmail.com

Unaprijed hvala!

Spol: M Ž

Mjesto rođenja _____

Mjesto prebivališta _____

Institucija u kojoj ste stekli obrazovanje:

Naziv studija i smjer/smjerovi koje ste završili:

Škola/škole u kojima

radite _____

Mjesto/mjesta rada _____

Udaljenost mjesta boravišta od škole (u km) – jedan smjer _____

Vrijeme putovanja od mjesta boravišta do škole (u min) – jedan smjer _____

Na posao putujem (zaokružiti najčešću opciju):

a) osobnim automobilom (kao vozač) b) osobnim automobilom (kao suvozač)

c) javnim prijevozom d) pješice e) biciklom f) ostalo: _____

Godine staža u školi/školama: _____ godina Godine staža ukupno: _____ godina

Status zaposlenja u školskoj godini 2018./2019. :

a) rad na određeno

b) rad na neodređeno

c) kombinacija rada na određeno (_____ sati) i na neodređeno (_____ sati)

Tjedno radno zaduženje u školi/školama ____/40 sati.

Ukupno tjedno radno zaduženje ____ sati (ukoliko radite još negdje osim u školi/školama).

Tjedno zaduženje u školskoj godini 2018./2019. (iskazano satima neposredno odgojno-obrazovnog rada/ do 24 sata tjedno):

a) redovita nastava geografije _____ sati

b) redovita nastava _____ (upisati naziv drugog predmeta) ____ sati

c) ostala zaduženja:

- razredništvo ____ sati
- dopunska nastava ____ sati
- dodatna nastava ____ sati
- fakultativna nastava _____ sati
- izvannastavne aktivnosti _____ sati
- satničar _____ sati
- voditelj školskog aktiva _____ sati
- voditelj županijskog stručnog vijeća _____ sati
- ostali poslovi izjednačeni s neposrednim radom _____ (upisati koji) _____sati

Jeste li trenutno u statusu nastavnika mentora? DA NE

Jeste li trenutno u statusu nastavnika savjetnika? DA NE

Geografiju predajem u sljedećim razredima (zaokružite razrede u kojima predajete tijekom školske godine 2018./2019.:

Osnovna škola: V. VI. VII. VIII.

Srednja škola: I. II. III. IV.

1. Provode li se u školi u kojoj radite izvannastavne aktivnosti? DA NE

2. Provode li se u školi u kojoj radite izvannastavne aktivnosti koje obuhvaćaju sadržaje nastavnog predmeta Geografija? DA NE

3. Ukoliko ste odgovorili potvrdno na prethodno pitanje, je li Geografija zastupljena kao samostalni predmet ili u kombinaciji s drugim nastavnim predmetima?

- a) Kao samostalan predmet
- b) Kombinacija s drugim nastavnim predmetima

Pod kojim se nazivom provodi ta izvannastavna aktivnost?

4. Koji faktori utječu na ponudu izbora izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?
(Zaokružite dva najčešća razloga)

- a) Zainteresiranost učenika
- b) Školska tradicija
- c) Raspodjela poslova (popunjavanje satnice)
- d) Odluka ravnatelja
- e) Na prijedlog predmetnog nastavnika
- f) Nešto drugo _____

5. Na koji se način biraju voditelji pojedinih izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?

- a) Prema sposobnostima nastavnika
- b) Prema osobnim interesima i željama nastavnika
- c) Raspodjela poslova (popunjavanje satnice)
- d) Nešto drugo _____

6. Vrednuje li Vam se rad u izvannastavnim aktivnostima kao dio redovne satnice? DA
NE

7. Zašto ste se odlučili uključiti u provedbu izvannastavnu/e aktivnost/i? (moguće je zaokružiti najviše 2 odgovora)

- a) Zbog svojih sposobnosti
- b) Zbog vlastitih interesa i želja
- c) Zbog dobrobiti učenika
- d) Zbog popunjavanja satnice
- e) Nešto drugo _____

8. Postoji li razlika između rada u redovitoj nastavi i u izvannastavnim aktivnostima? DA
NE

Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, molimo Vas, odgovorite na iduće:

9. Što utječe na razlikovanje redovne nastave i izvannastavnih aktivnosti? (moguće je zaokružiti više odgovora)

a) zainteresiranost učenika

b) neopterećenost ocjenjivanjem

c) fleksibilnost programa

d) suradnički odnos između učitelja/nastavnika/voditelja i učenika

e) nešto drugo _____

10. Kakvo je ozračje tijekom izvannastavnih aktivnosti? (moguće je zaokružiti više odgovora)

a) natjecateljsko

b) suradničko

c) kreativno

d) prijateljsko

e) poticajno

f) istraživačko

g) nešto drugo _____

11. Gdje se najčešće odvija rad izvannastavnih aktivnosti?

a) u učionici

b) izvan učionice, unutar prostora škole

c) izvan prostora škole, u _____

d) nešto drugo _____

Pred Vama je niz tvrdnji od kojih se dio odnosi na Vaše osobne stavove o izvannastavnim aktivnostima u nastavi Geografije. Molim Vas da uz svaku od navedenih tvrdnji označite u kojoj se mjeri s njom slažete.

1 - uopće se ne slažem, 2 - djelomično se ne slažem, 3 - ne mogu procijeniti, 4 - djelomično se slažem, 5 - u potpunosti se slažem

	1	2	3	4	5
Zadovoljan/a sam zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti u svojoj školi.					
Zadovoljan/a sam zastupljenošću izvannastavnih aktivnosti koje uključuju Geografiju u svojoj školi.					
Imam prostora i mogućnosti za predlaganje novih izvannastavnih aktivnosti u svojoj školi.					
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima nastavnik može iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne može u redovitoj nastavi.					
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima nastavnik može ostvariti osobni interes.					
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima učenik može iskoristiti svoje sposobnosti koje inače ne može u redovitoj nastavi.					
Kroz rad u izvannastavnim aktivnostima učenik može ostvariti osobni interes.					
Postoji razlika u odnosu prema učenicima u redovitoj nastavi i u izvannastavnim aktivnostima.					
Učenici sa slabijim rezultatima u redovitoj nastavi ne smiju se obeshrabrivati za sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima.					
Izvannastavne aktivnosti važne su za razvoj učeničkih sposobnosti koje se ne razvijaju (u tolikoj mjeri) na redovitoj nastavi – poput kreativnosti, timskog rada, znatiželje i inovativnosti.					
Izvannastavne aktivnosti važne su za prevenciju nepoželjnih ponašanja mladih.					
Priprema za provođenje izvannastavnih aktivnosti zahtjevnija je od pripreme redovne nastave.					

Za vođenje izvannastavnih aktivnosti potrebna je dodatna edukacija nastavnika.					
Volio/voljela bih se uključiti u dodatnu edukaciju nastavnika za provođenje izvannastavnih aktivnosti.					
Angažman nastavnika u izvannastavnim aktivnostima trebao bi biti više prepoznat/ bolje valoriziran od strane ravnatelja i ostalih nadležnih tijela.					
Nastavnikovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti ovisi o potpori od strane školske uprave (o komunikaciji, dostupnom prostoru, sredstvima i opremi).					
Nastavnikovo zadovoljstvo u oblikovanju i izvođenju izvannastavnih aktivnosti ovisi o zadovoljstvu učenika i rezultatima koji se postižu u radu s učenicima.					